

EGO

Humanistisch Geestelijk Verzorgings Instituut

NOVEMBER 1983

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

Atlantic-lion

Zie verder pagina 8-9

EGO

MAANDBLAD VAN DE
DIENST HUMANISTISCH
GEESTELIJKE VERZORGING
IN DE KRIJGSMACHT

nr. 11 – november 1983
22e jaargang

Abonnementsprijs f 12,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistisch
Geestelijke Verzorging te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Wim Heij (voorzitter),
Frank Spoelstra (eindredacteur),
Klazien van Brandwijk, Wim Reinders,
Hans Schonk, Cher Turel, Paul Vonk.

Adres red. en admin.:

Bureau hoofdraadsman
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist.
Tel. 03404-14436.

Vaste medewerkers:

Bert Brounts, Adriaan Bijl, Theo
Carree, Anton Constandse, Sietse
van der Hoek, Jan Kooijman,
Willy Lohmann, Frits
Maas, Leo van Opzeeland, Rien
Robijns, Adriaan Soeterbroek, Jan
Stoof, Frans Wermer, Koos van de
Wetering, Hans van Wissen.

Vormgeving:

Joop van Rossum/Frank Spoelstra

Druk:

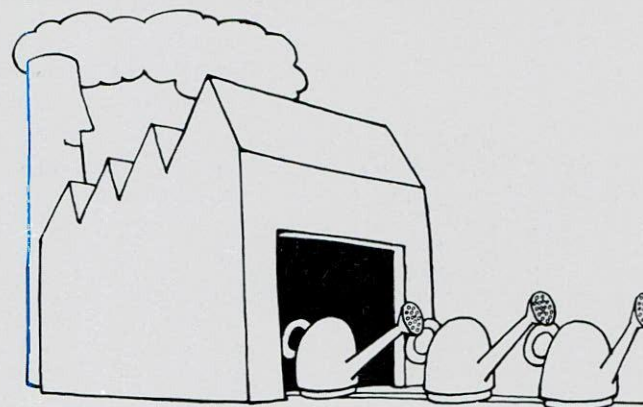
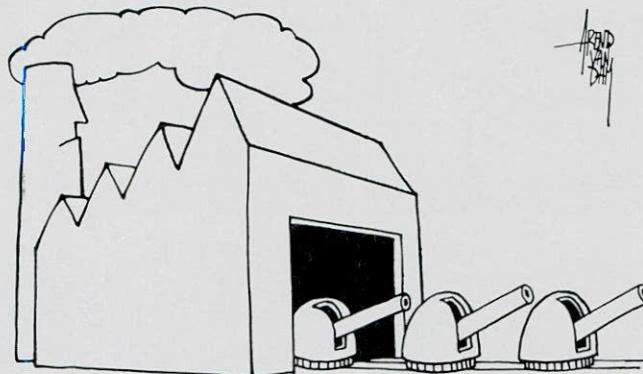
Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

HV-kalender 1984	2
Mahatma Gandhi	3
Popstromingen (10 en slot)	6
Atlantic-Lion	8
Brandende liefde	10
Affiche: praten kan helpen	12
HV-publikaties	14
Adriaan	15
De hobby van een enkeling . . .	16
Käthe Kollwitz	18
Overpeinzingen . . . /Albert Hahn	19
Jana Beranová's gedichten	20
Jesper Olsen	21
Boeken/bladen/brochures	22
EGO-puzzle	23

Humanistisch • Verbond

m	di	w	do	vr	za	zo
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

JANUARI 1984

Het onmogelijke is mogelijk

is de titel van de HV-kalender 1984. Opnieuw heeft het Humanistisch Verbond 12 bekende cartoonisten gevraagd om een kalender te tekenen. Dit jaar zijn er bijdragen van Anone, Jos Collignon, Arend van Dam, Tom Janssen, Willem van Manen, Frits Müller, Len Munnik, Opland, Peter van Straaten, Stefan Verwey, Nico Visscher en Sylvia Weve.

Twaalf variaties op één thema. Elke maand eentje en elke keer weer heel anders. De ene maand een hoopvol teken aan de wand en de andere een cartoon die in George Orwell's boek „1984” niet zou hebben misstaan. Zo is er in november 1984 dertig dagen lang de dreiging dat een militair op de fatale knop zal gaan zitten. In juli geeft een olijke hond een tip over hoe men vrije tijd zou kunnen invullen. Verder o.a. een baby met een warencode op z'n bil, een robot die bij het arbeidsburo een baantje zoekt, een vredesduif die zich nestelt in de helm van een soldaat. Wie zegt dat het allemaal onmogelijk is?

Behalve twaalf cartoons bevat de kalender ook een verhaal over een vleesge-worden cartoonfiguur. Kunsthistoricus Hans Mulder schreef speciaal voor deze kalender het verhaal „Het hoofd op de maan”. Verder nog informatie over humanisme en het Humanistisch Verbond.

De afmeting van de kalender is 30 bij 21 cm en de omslag is in kleur. De kalender kost f 5,- en is verkrijgbaar via de boekhandel of worden besteld door storting van f 6,60 (incl. porto) op giro 221290 t.n.v. Uitgeverij De Toorts, Haarlem.

EGO houdt je haaks

Geweldloos strijder voor menselijkheid

Mahatma Gandhi

Het jaar 1948 is voor de mensenrechten een heel bijzonder jaar geweest. Het begon met de moord op Gandhi en het eindigde met de totstandkoming van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Een direct verband tussen beide gebeurtenissen is er niet. Toch zal Gandhi's niet-flatende strijd tegen rassendiskriminatie, onverdraagzaamheid en onderdrukking een belangrijke rol hebben gespeeld bij deze rechtenverklaring. Ter gelegenheid van de 35e herdenking van de dag van de Rechten van de Mens (op 10 december a.s.) een portret van wellicht de grootste strijder voor de menselijkheid die de wereld heeft gekend.

Jeugd

Mohandas Karamchand Gandhi werd geboren in Porbandar, een havenplaatsje in het westen van India, op 2 oktober 1869. Zijn familie behoorde tot de koopliedenkaste (de naam Gandhi betekent kruidenier).

Gandhi's vader had weinig geleerd, was een driftig man, maar had de naam een

moeder, naar Engeland om rechten te gaan studeren.

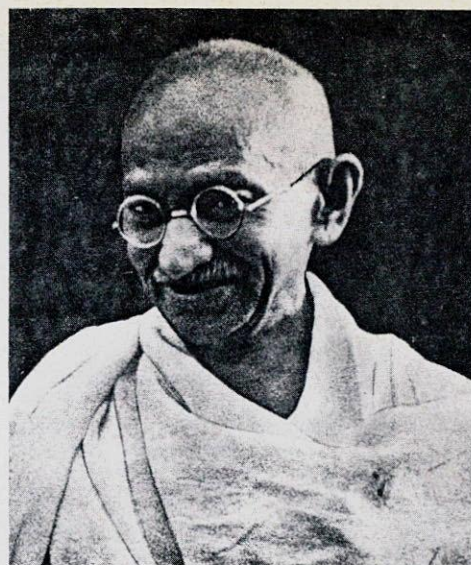
Engeland

In een wit flanellen pak stapte Gandhi in Southampton van boord. Hij had gehoord dat alle Engelsen witte pakken droegen, maar tot zijn verbijstering was hij de enige.

Deze aankomst was illustratief voor hoe hij zich voelde gedurende zijn verblijf in Engeland: niet op zijn plaats, vreemd. Toch maakte hij er vele vrienden (vooral in de vegetarische beweging) en kreeg hij respect voor de Britse eerlijkheid.

Londen betekende ook jaren van boeken lezen – lezen ter informatie en begrip, nooit alleen voor zijn plezier. Hij las van alles: religie, ethiek, geschiedenis en natuurlijk recht. Op 10 juni 1891, na zijn examen gehaald te hebben, werd hij toegelaten als advocaat. Aansluitend vertrok hij met de boot naar India, naar huis, naar zijn kind-bruid die niet langer een kind was.

Ondanks zijn studie was hij nog steeds de verlegen jongen die, weliswaar vastberaden maar boordevol twijfels, India had verlaten. In India probeerde hij verschillende baantjes, maar kon er niets van maken. Een onzekere toekomst strekte zich

voor hem uit. Het was dan ook een hele opluchting voor hem en zijn familie, dat hij een baan aanvaardde als advocaat in Zuid-Afrika voor een Indiase onderneming. Minder dan twee jaar na zijn thuiskomst vertrok Gandhi weer.

Zuid-Afrika

Gandhi ondervond direct na aankomst in Zuid-Afrika wat het betekende buiten de samenleving te staan (Indiërs mochten bijv. niet eerste klas reizen). Hierdoor begreep hij al vrij snel dat er in Zuid-Afrika meer werk voor hem wachtte dan alleen de rechtzaak waarvoor hij was gekomen. De jonge advocaat kreeg al spoedig een grote partikuliere praktijk. Hij was strikt eerlijk, hielp zowel arm als rijk en nam, door zijn rustig optreden, iedereen voor zich in. Na een jaar was de zaak, waarvoor hij naar Zuid-Afrika was geroepen, tot een goed einde gebracht en Gandhi wilde naar India terugkeren.

Op het afscheidsfeest deed ineens een krant de ronde, waarin hij las dat de toch al zo slecht bedeelde Indiërs in Zuid-Afrika nu ook nog op het punt stonden in hun kiesrecht te worden beknut. Gandhi zag af van terugkeer en het afscheidsfeest veranderde in een werkvergadering. Met de satyagraha (de kracht die geboren is uit waarheid en liefde of geweldloosheid) als ideaal wees Gandhi de Indiërs de weg om het onrecht te bestrijden. Deze kracht maakte het mogelijk onnoemelijk lijden te dragen zonder gebruik te maken van geweld tegen het geweld van de overheerser.

Hij verliet tenslotte in januari 1915 Zuid-Afrika nadat de regering op tal van punten had moeten zwichten voor de heldhaftige zachtheid van Gandhi en zijn volgelingen. India wachtte ongeduldig op de terugkomst van de Grote Ziel (Mahatma).

Naar huis

De eerste jaren na zijn terugkeer liet Gandhi zich in met de lokale pachtproblemen van de armste boeren. Via stakingen en een vasten-actie loste hij deze problemen voor hen op. Zijn leertijd in satyagraha zat er op.

Tussen 1914 en 1919 woedde in Europa de

„Ik geloof niet in een kortere, maar gewelddadige weg naar succes. Hoeveel sympathie en bewondering ik ook mag koesteren voor prijzenswaardige motieven, ik ben een onverzoenlijk tegenstander van gewelddadige methoden om zelfs de nobelste doeleinde te bereiken.

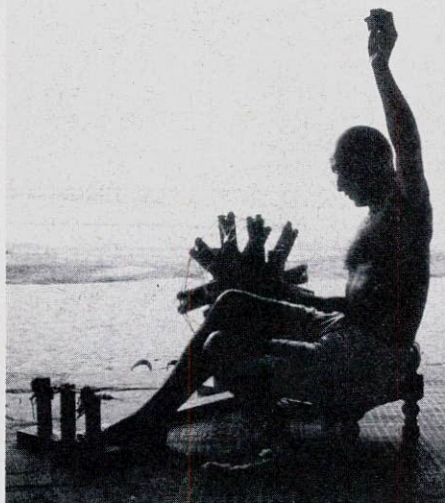
De ervaring heeft mij geleerd dat het goede dat voortkomt uit onwaarheid en geweld nooit blijvend kan zijn.”

teger mens te zijn. Zijn moeder kon lezen en schrijven en was buitengewoon room.

Gandhi ontwikkelde vanaf zijn jongste jaren een verdraagzame houding ten aanzien van alle godsdiensten. Toen hij een jaar of zeven was kreeg zijn vader een betrekking als dewan of minister in Rajkot, ongeveer vijf dagen rijden per kar van Porbandar.

In 1882 veranderde zijn leven drastisch en onherroepelijk. Hij was toen 13 jaar oud en trouwde met een meisje, Kasturba Makanji, van dezelfde leeftijd, dat voor hem was uitgekozen. Net als de meeste Indiase bruiden en bruidegommen leefde het paar de eerstvolgende jaren meer gescheiden dan bij elkaar. Slechts af en toe rachten ze enige tijd samen door. Naast zijn school (matige leerling) en zijn huwelijk hield het probleem van het vegetarisme hem in deze jaren bezig. Hinduïes zijn traditionele vegetariërs. Maar in sommige kringen was het in die tijd progressief om vlees te eten. Korte tijd deed hij daar ook aan mee, waarna hij het afleeseten definitief opgaf.

In 1888 werd uit het huwelijk de eerste van vier zonen geboren. Vrij kort daarna vertrok hij, zeer tegen de zin van zijn

Gandhi aan zijn weefgetouw

„Mijn definitie van democratie is dat onder haar de zwakste dezelfde kansen heeft als de sterkste.”

Eerste Wereldoorlog. Engeland trachtte zoveel mogelijk hulp uit India te krijgen. Alles wat India maar kon missen moest worden uitgevoerd. Na de vrede van Versailles bleef Engeland in gebreke en bleek er van de toegezegde hervormingen, in de zin van zelfbestuur, nauwelijks enige sprake. Dit was het moment dat Gandhi nationaal op de voorgrond ging treden. Hij trok kris-kras door India, steeds derde-klas reizend en steeds sterker werd hij ervan doordrongen dat er een nieuw India moest worden georganiseerd. Economische onafhankelijkheid was een belangrijk onderdeel van zijn strijd tegen de uitbuiting van zijn volk. Eigen producten, geen buitenlandse, moesten worden gebruikt. Eigen stoffen moesten worden gedragen. Daarom propageerde hij het gebruik van weefgetouw en spinnewiel en spoorde een ieder aan, door eigen voorbeeld, te gaan spinnen. De thuisgesponnen stof werd aldus het symbool van India's strijd voor onafhankelijkheid. Massaal werd zijn voorbeeld van vreedzame nonkoöperatie (niet samenwerken) gevolgd en de overheid werd steeds bevreesder.

Gevangenis

Vreedzame vergaderingen werden met stokken uiteengeslagen, maar de massa's

bleven hun zelfbeheersing nog steeds de baas. Maar als de emmer vol is, is één druppel voldoende om hem over te laten lopen.

Toen ergens in het noorden van India een vreedzaam optrekkende mensenmassa weer door de politie hardhandig werd verdreven, liep het uit de hand. Men viel de politiepost aan, stak die in brand, waarbij een aantal politiemannen de dood vonden.

Gandhi staakte onmiddellijk, diep bedroefd, zijn actie. In zijn blad „Jong India” bekende hij openlijk schuld: hij had zich vergist en teveel geëist van zijn volgelingen. Ze bleken nog onvoldoende getraind om letterlijk alles lijdzaam te verdragen. Voor de rechter (maart 1922) verklaarde Gandhi zich verantwoordelijk voor de zwakheden van zijn volgelingen. De Engelse rechter Broomfield veroordeelde hem tot zes jaar gevangenisstraf, maar merkte op dat „niemand meer verheugd zou zijn dan ik wanneer de regering het vonnis verzachtte.”

Gandhi moest afscheid nemen van zijn getrouwen. Voor meerdere jaren sloten de gevangenisdeuren zich achter hem. Tijdens zijn gevangenschap las hij stapels boeken, voerde een uitgebreide correspondentie en kwam weer op kracht. In februari 1924 werd hij vrijgelaten.

Na deze gevangenisperiode wijdde Gandhi zich intensief aan de verbetering van sociale misstanden. Onenigheid tussen Moslims en Hindoes droeg ertoe bij dat hij in deze tijd geen actie voerde op politiek terrein.

Eind 1929 begon de machine weer te lopen. Toen werd namelijk duidelijk dat een door de Engelsen ingestelde commissie, om de status van India nader te bekijken, niets zou gaan opleveren.

Gandhi riep 26 januari uit tot onafhankelijkheidsdag en besloot kort daarop een nieuwe campagne in burgerlijke ongehoorzaamheid te organiseren. Speciaal doel: het niet gehoorzamen van de zoutbelastingwetten.

Zoutmars

Zoals gewoonlijk zond Gandhi vooraf een brief aan de onderkoning, Lord Irwin, waarin hij sprak over de zware economische druk op zijn land. Als voorbeeld nam hij de belasting op het zout. Zout dat ieder mens, arm of rijk, nodig heeft om te leven en juist deze belasting drukte zo zwaar op de armen. Zij konden het zout niet kopen en verzwakten of werden ziek. Gandhi besloot daarom de zoutwet te overtreden door zout te gaan winnen aan het strand. Belastingvrij.

De hoop op een uitweg werd door het antwoord van de onderkoning de grond ingeboord en Gandhi ging aan het werk.

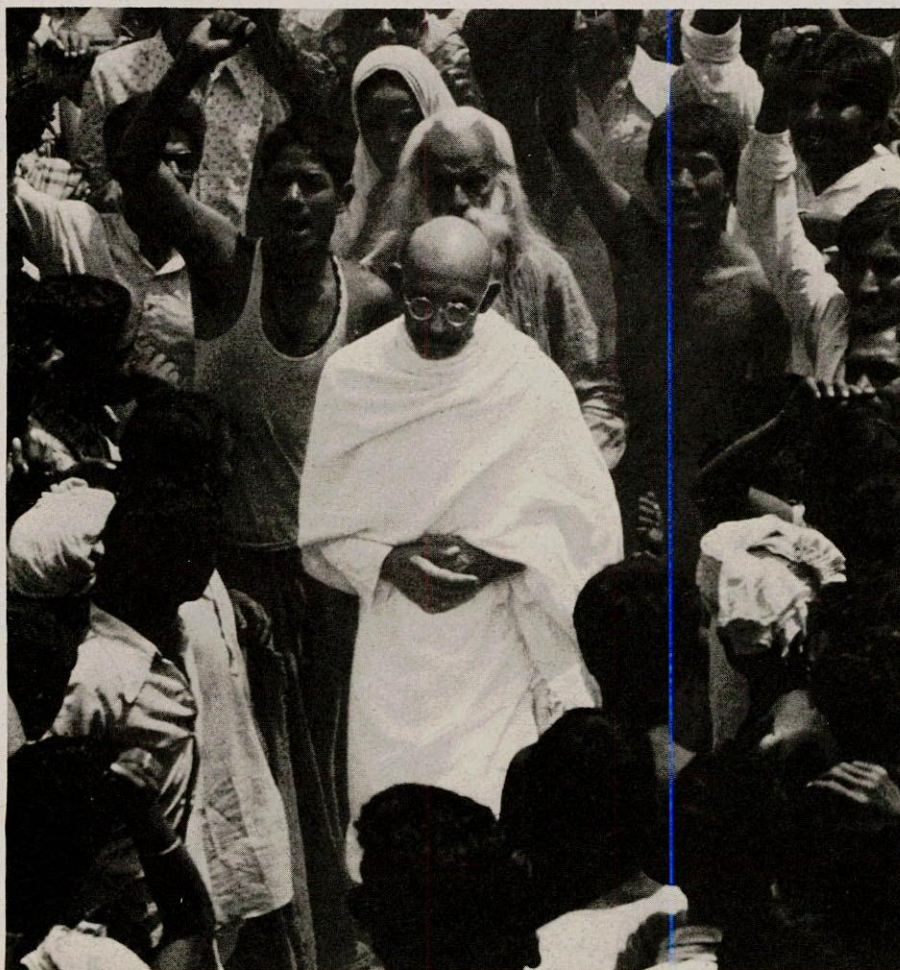
Op 11 maart 1930 begon Gandhi met een groep van ongeveer tachtig aanhangers aan een mars van ± 360 km, dwars door zijn geboorteland. Na 25 dagen kwamen de vredige stoottroepen aan op het strand. De volgende ochtend, 6 april, ging Gandhi over tot de zoutbereiding en overtrad hiermede de zoutwet. Ordelijk trokken de volgende weken duizenden naar India's zeekust om zout de bereiden. Ondanks provocaties van de kant van de politie bleef de zelfbeheersing onaangetast. Het succes van de zoutmars was groot, maar de weg naar onafhankelijkheid nog lang.

Vasten

De strijd om onafhankelijkheid was er een van vallen en opstaan. In 1931 vertrok Gandhi naar Londen voor een Ronde Tafel Konferentie die heel weinig resultaten opleverde. Opnieuw volgden weer jaren van geweldloos verzet. Meermalen kwamen Gandhi en zijn volgelingen in de gevangenis terecht. Ontmoedigend waren de geringe vorderingen die men maakte. Terwijl Gandhi weer eens in de gevangenis zat kondigde de regering, in maart 1932, de invoering van een nieuwe kieswet aan.

Een plan om het land in te delen naar religies: Hindoes, Moslims, Sikhs, Europeanen, Paria's enz. Duidelijk met de bedoeling om het land verdeeld en zwak te houden. Met name de maatregel t.a.v. de Paria's (de uitgestoten) was voor Gandhi aanleiding om verder te gaan dan ooit. Hij kondigde aan dat hij zou vasten tot de dood erop volde.

De Hindoe-gemeenschap werd door zijn wanhoopsdaad wakker geschud en opende de tempels voor de Paria's. De regering, onder de indruk van Gandhi's wonderlijke macht, trok het wetsvoorstel in.

„Het is beneden de menselijke waardigheid om zijn individualiteit te verliezen en slechts een radertje in een machine te worden.”

Een beeld uit de film „Gandhi”, waaraan door EGO's filmmedewerkster Leo van Opzeeland in april van dit jaar uitvoerig aandacht werd geschonken: Ben Kingsley als Gandhi en Candice Bergen aan hun spintoestellen.

Gandhi verbrak, na zes dagen vasten, met een slok sinaasappelsap zijn hongerstaking.

Onafhankelijkheid

Ondanks het door de Engelsen in 1937 voorgestelde „zelfbestuur in fases” en de Tweede Wereldoorlog, veranderde er voor Gandhi weinig. Hij bleef vechten voor een onverdeeld en onafhankelijk India. Uit angst voor zijn grote invloed werd hij meerdere malen gevangen genomen.

Op 15 augustus 1947 werd India eindelijk officieel onafhankelijk en het land vierde geestdriftig feest. Maar de man die meer dan wie ook had bijgedragen tot de bevrijding nam niet deel aan de feestelijkheden. Hij zag hoe de onweerswolken zich boven het land opstapelden nu het verdeeld was in twee afzonderlijke staten. India was van Pakistan gescheiden. Gandhi ging naar Calcutta waar hij zich terugtrok in het huis van een Moslim-vriend, alwaar hij zijn dagen doorbracht met vasten en mediteren. Ondertussen gingen, uit vrees voor overheersing, Moslims en Hindoes elkaar te lijf. Toen er weer geweld uitbrak tussen beide groepen begon Gandhi wederom een hongerstaking tot de dood. Na vier dagen kwam de massa weer tot rust.

Einde

In januari 1948 had Gandhi in Delhi een hongerstaking, terwille van de onderlinge eenheid, na vijf dagen kunnen beëindigen.

Op de namiddag van de 30e januari liep hij de tuin in voor een grote gebedsbijeenkomst, de eerste sedert hij zijn vastenperiode had gestaakt. Onder de menigte bevond zich ook de orthodoxe Hindoe Godse. Deze was van mening dat door Gandhi's pleiten voor religieuze verdraagzaamheid een verenigd Hindoe India verloren was gegaan en had geresulteerd in het ontstaan van Pakistan. Gandhi liep, ondersteund door twee volgelingen, op de menigte toe, Godse kwam Gandhi tegemoet, trok een revolver en vuurde drie schoten af. Gandhi stierf ogenblikkelijk.

Diezelfde avond deelde minister-president Nehru, via de radio, zijn landgenoten mede dat Gandhi die dag was vermoord: „Het licht is uitgegaan, Bapu (vader) leeft niet meer.”

De volgende dag werd het lichaam, gekleed in wit handgeweven katoen, op een wagen gelegd die overdekt was met bloemen. Miljoenen mensen waren op de been toen de stoet naar de rivier de Ganges trok. Daar werd Gandhi's stoffelijk over-

schot op een brandstapel geplaatst en het vuur aangestoken. Op 12 februari vond, volgens Hindoe gewoonte, de plechtigheid plaats waarbij de verzamelde as van het verbrande lichaam aan het rivierwater werd prijsgegeven.

Voor de laatste maal maakte de „Grote Ziel” een tocht dwars door Indië

Wim Heij

Geraadpleegde literatuur:

- Dr. C. Vreede-de Stuurs: Het pad van de waarheid, Deventer.
- W. Robben en P. Dijkstra: Gandhi's leven en betekenis, Zwolle, 1983.
- R. Attenborough en G. Gold: Gandhi, fotobiografie, Den Haag, 1983.
- R. Attenborough: Woorden van Gandhi, Den Haag, 1983.
- E. Easwaran: Gandhi, Den Haag, 1983.

deze paus maakt geen encyclicken maar reisverslagen

Popstromingen (10 en slot)

Jarenlang hadden de Britse platenmaatschappijen in eendrachtige samenwerking met de muziekers gezocht naar een stroming die de popwereld nieuw elan zou kunnen geven. De een na de ander werd als superster of supergroep omhooggeschreven en vervolgens weer snel vergeten. Maar toen de eerste punkbands zich aandeeden om daadwerkelijk het roer van de popmuziek over te nemen reageerden de meeste deskundigen toch met enige reserve: men had eigenlijk aan iets anders gedacht. De eenvoud, het amateurisme en niet te vergeten de obsceniteit van veel punkbands viel menigeen nogal rauw op de maag. Zou de popmuziek dan nooit volwassen worden?

Versplintering

Aan het begin van de jaren zeventig was er een einde gekomen aan de vele politieke en artistieke idealen van de jeugdbeweging van het voorbije decennium. De maatschappij bleek niet zo eenvoudig te hervormen als het even geleden had. Het politieke elan werd gesmoord in bureaucratisch of gewelddadige repressie en in een voortschrijdende economische crisis, die door zijn gestage inflatie en toenemende werkloosheid nu ook de middenlagen in hun welvaart bedreigde. De soberheid die voor de hippies nog een experimenteel alternatief was geweest werd zodoende tot een reëel perspectief.

Het revolutionaire uiterlijk van de rockmuziek had eveneens een geduchte deuk opgelopen. Enerzijds was gebleken dat zodra er geëxperimenteerd werd met de muzikale vorm of de politieke inhoud van de muziek toch weer het schrikbeeld opdaagde van een elitaire avantgarde, terwijl de revolutionaire kracht van de rock altijd gesitueerd was in zijn populariteit en niet in zijn techniek. Anderzijds waren zelfs de meest radicale vormen van popmuziek uiteindelijk ingepakt, door de muziekindustrie tot een marktartikel gemaakt. En het bleek een lukratieve handel: de verkoop van platen en geluidsbanden in de Verenigde Staten steeg tussen 1967 en 1974 van 1051 miljoen dollar tot 2200 miljoen. De positie van de grote platenmaatschappijen ging steeds meer de contouren aannemen van het oude Tin Pan Alley-monopolie van voor de oorlog. De invloed van de maatschappijen strekte zich over een steeds breder terrein van het popgebeuren uit, vanaf muziekuitleverijen tot en met popconcerten. De indruk dat de popmuziek één muzikale stroming was ging steeds meer verloren door de toenemende differentiaties van genres, zonder dat een daarvan zoals in het verleden aanspraak kon maken op een overheersende positie. Country-rock, jazz-rock, hard-rock, art-rock, heavy metal floreren ieder op hun eigen gebied met hun eigen publiek.

Supersterren

In het centrum van de belangstelling ko-

men de „supersterren” te staan, rockgroepen of enkelingen wier naam alleen voldoende is om een miljoenenverkoop van platen te bewerkstelligen. Zij treden enkel nog op in immense sportstadions voor tienduizenden toeschouwers tegelijk, worden van de buitenwacht afgeschermd door een uitgebreide lijfwacht en zijn graag geziene gasten op de parties van de betere kringen. Dit is slechts één aspect van de voortdurende schaalvergroting die de popindustrie in de loop der tijd had ondergaan.

Een ander verschijnsel is de enorme stijging van investeringen in elektronische apparatuur, zowel op het gebied van muziekinstrumenten als synthesizers, als ook op het punt van steeds meer vermogende weergave-apparatuur bij popcon-

certen, en niet het laatste op het gebied van kostbare studio-installaties. Deze toename van vaste kosten voor de muziekindustrie is er mede oorzaak van dat de maatschappijen zich sterk concentreren op gevestigde namen bij hun repertoirekeuze en minder risico lopen met het engageren van nieuw talent. De langlopende kontrakten moeten eerst hun vruchten afwerpen.

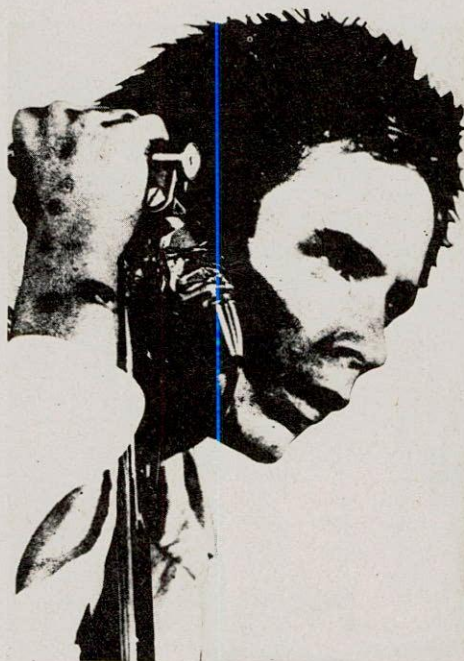
In de muziek zelf is er een tendens tot inkeer te bespeuren, een concentratie op individuele, persoonlijke emoties als een reactie op teloor gegane gemeenschappelijke idealen. De vele „singer-songwriters” getuigen daarvan in hun poëtische teksten. Parallel daaraan zien we een toename van de kwaliteit van de elektronische afsluister-apparatuur, steeds duurder worden stereo-installaties voor privé-gebruik. Popmuziek wordt kamermuziek.

Maar terwijl het lijkt alsof iedereen zich opsluit in zijn kamer en wentelt in nostalgie en jeugdsentiment, wordt het openbare uitgaansleven na verloop van tijd opgeëist door een nieuwe generatie stadsjeugd, voor wie de popmuziek van de zeventiger jaren even saai en blasé klinkt als de muziek van de Crooners voor de jongeren in de jaren vijftig.

Pubrock

In Engeland kwam begin zeventiger jaren een circuit van kleine podia tot ontwikkeling, waarop door talloze lokale of regionale bands popmuziek werd gespeeld die duidelijke herinneringen oproep aan de rock'n'roll en de vroege beatmuziek. De songs waren kort en krachtig en er mocht gedanst worden. De pubrock, zoals de muziek genoemd werd, funktioneerde als een alternatief voor de elpee-muziek van de supersterren. Datzelfde gold voor de muziek die door Britse jongeren werd opgepikt uit de cultuur van de Caraïbische immigranten, de ska, de rock-steady en later de reggae. Maar beide vormen van popmuziek bleven in de marge wat betreft publieke belangstelling en platenverkoop.

De eerste aanzetten voor een meer adequate zingeving aan het leven van de jeugd na Woodstock, die in de popmuziek furore maken komen dan ook voort uit de rijen van de gevestigde artiesten, zijn niet zozeer uitdrukking van een muzikale beweging als van een individuele interpretatie, maar stimuleren een herziene visie op de functie van de popmuziek. Popmuzikanten als Lou Reed in de Verenigde Staten en David Bowie in Engeland, en in een later stadium groepen als The New

York Dolls en Roxy Music, weten een brug te slaan over de underground naar de vroegere rock en beat muziek en deze bruikbaar te maken voor hun tijd. Hun muziek en de manier waarop zij zich presenteren geeft de popmuziek voor een deel het provokatieve karakter terug van weleer.

Punk

Een laatste, beslissende stoot voor de punkexplosie in Engeland kwam toch weer uit de USA. De naam punk ontstaat in de Verenigde Staten ten tijde van de Britse beat-invasie na 1964. Geïnspireerd door de Britse voorbeelden richten talloze Amerikaanse jongeren hun eigen beat-band op. De nadruk valt daarbij noodgedwongen niet op technisch-muzikale vaardigheden, maar op pure energie. Merendeels komt deze muziek uit de grote steden van het Oosten: in Detroit de groepen MC5 en The Stooges, met Iggy Pop als zanger, en ook de Alice Cooper-band. Maar vooral New York waar altijd een hevige interesse heeft bestaan voor de cultuur van de grootstedse getto's met hun rijke traditie aan provokatieve

trends en modes: het bekendste voorbeeld is hier de door pop-art-kunstenaar Andy Warhol gesponsorde Velvet Underground (met Lou Reed). The Velvet Underground krijgt een aanzienlijke cult-following in New York van bands die in de jaren zeventig nauwelijks aan bod komen. In 1975 opent de CBGB-club in een van de ergste slums van de stad haar poorten voor onbekende rockbands die naar erkenning streven. De club trekt muzikanten van allerlei slag met als enig gemeenschappelijk kenmerk, dat ze geen van alle in het bezit zijn van de kostbare geluidsapparatuur die typerend is geworden voor de meeste gevestigde groepen. De groep die in Engeland het meeste indruk maakt is The Ramones, voorloper op het gebied van het neurotische, opgejaagde en mechanische ritme dat kenmerkend zal worden voor de punkbands.

De golf van nieuwe popgroepen, die in het kielzog van The Sex Pistols in de tweede helft van de jaren zeventig in Groot Britannië het clubcircuit en vervolgens de platenmarkt veroverd, oogst van de critici in eerste instantie stereotype reacties: het is niks nieuws, het is geen muziek, en het is een commerciële truc. Soortgelijke geluiden werden gehoord tegen de rock'n'roll en tegen de beatmuziek. Ze worden doorgaans het meest fervent geventileerd door de gevestigde muziekfirma's, de gevestigde popmuzikanten en de gevestigde popjournalisten, die zich allen in hun bestaan bedreigd voelen. De ironie wil dat het juist dit soort kritiek is die de muziek tot een symbool van verandering en vernieuwing maakt.

New wave

Wanneer de punk-rage eenmaal de platenmarkt heeft opengebroken komt er een ware lawine op gang van nieuwe groepen, die profiteren van het feit dat de platenmaatschappijen bevangen worden door de bekende vrees de boot te missen. De variëteit aan muziek is zo groot dat de term punk al snel niet meer van toepas-

vaste prik

EGO: het kenmerk onzer dagen

wedden dat die twee in Genève echt zitten te schaken

volgens Duitse bronnen werken de Chinese raketspecialisten met telekinese

't denken over een beperkte kernoorlog getuigt van een navenante gedachtegang

soldaten zijn geen haviken maar kleiduiven

't is weer hoog tijd voor een storm – die van vijandbeelden

het is t.a.v. Reagan zaak dat je binnen zijn gehoorsafstand blijft

't geeft mij altijd weer wat hoop wanneer de Russen een meerjarenplan maken

EGO is je op 't lijf geschreven

sing is en het pretentieuze „new wave” als verzamelnaam zijn intrede doet. Naast de hard core-punk, die met regelmatige tussenpozen weer de kop op steekt, treffen we daarbij allerlei revivalbewegingen van vijftiger en zestiger jaren pop aan. Een belangrijke stroming ontwikkelt zich op het gebied van de elektronische popmuziek, waarbij de synthesizer de rol van de gitaar als belangrijkste instrument heeft overgenomen.

En alsof de geschiedenis inderdaad slechts een herhaling van zichzelf is, volgt er op het mechanische en onpersoonlijke geluid van de vroege punk en new wave alweer een golf van nieuwe romantiek. Zelfs de popmuziek gehoorzaamt blijkbaar aan de algemene wetten van de cultuurgeschiedenis.

Bert Brounts

Discografie reggae
(bij Popstromingen 9 van vorige maand)
Bob Marley and The Wailers: Catch a fire (Island)
Bob Marley and The Wailers: Live (Island)
Dillinger: Babylon Fever (United Artists)
U-Roy: Dread in a Babylon (Virgin)
Jimmy Cliff: The harder they come (Mango)

Discografie punk/new wave
The Ramones: The Ramones (Sire)
Sex Pistols: Never mind the bollocks (Virgin)
The Clash: The Clash (CBS)
Tom Petty and The Heartbreakers: Idem (ABC)
Talking Heads: 77 (Sire)

als Janmaat 't ongenoegen bundelt – wat verenigt dan die anderen

Atlantic-lion

Een magisch begrip?!

De 24 duizend Nederlandse militairen die aan de grote najaars NATO-oefening Atlantic-Lion deelnamen, zijn inmiddels terug op hun onderdelen, misschien net afgezwaaid of verrichten weer hun dagelijkse werk in een burgerbaan. Sommigen onder hen zullen rillen als ze Atlantic-Lion lezen of horen. Anderen zullen volledig in vervoering raken en vol enthousiasme vertellen hoe mooi en spannend het allemaal was. Eén van de mensen die, voor het eerst in haar leven, aan zo'n grote oefening deelnam, was Klazien van Brandwijk-Wiltjer, humanistisch raadvrouw in het rayon Ede-Schaarsbergen. Toen ze haar foto's, gemaakt tijdens de oefening, ontwikkelde en afgedrukt terugkreeg, besloot ze een samenvatting van haar dagboek aantekeningen voor EGO te maken. Hieronder volgt haar verslag.

15 september: Nog drie dagen voordat ik op oefening moet. Hoe zal het zijn? Wat zal ik moeten doen? De kollega's, die al eens zo'n oefening hebben meegemaakt, hebben me niet echt gerust kunnen stellen. Is het wel zinnig om daar naar toe te gaan? Kan ik niet beter in mijn rayon blijven? Verschillende mensen op de onderdelen hebben me verzekerd, dat het van groot belang is dat er g.v.-ers meegaan met zo'n oefening. Vooral de achterblijvers en mensen op eenzame posten hebben behoefte aan g.v.-ers. Ik hoop het maar, want om in de weg te lopen of de hele dag tanks te bewonderen zie ik niet zo zitten. Hoe het ook loopt één ervaring zal ik nadien zeker rijker zijn en dat is nooit weg.

18 september: Voorlopig de laatste nacht thuis in m'n eigen bed. Beneden staat de plunjezak keurig ingepakt. Het kommentaar van familie en vrienden op mijn deelname aan de oefening was vandaag trouwens niet van de lucht. De een had goede adviezen, de andere vond het maar waanzin zo'n oefening. Hoe zal ik het ervaren? Morgen slaap ik in de Bentlage Kazerne gebouw 12 kamer 130. Morgen vertrek ik voor zeven dagen met twee kollega's naar de Atlantic-Lion. Morgen. . .

19 september: Zo, de eerste dag zit erop. Gelukkig is er verder nog niemand op de kamer, zodat ik nog eventjes tijd voor mezelf heb. Gek eigenlijk, vannacht slaap ik met drie vrouwen waarvan ik alleen de naam op de deur heb zien staan, op deze kamer. Ik realiseer me nu heel nadrukkelijk, dat iedereen die in dienst komt dit op de eerste dienstdag meemaakt. Dat raadslieden niet iedere dag op oefening gaan bleek deze morgen wel toen wij, Joost de Vries (raadsman in 't Harde), Joos Sinke (hoofdraadsman) en ik, elkaar op Twente ontmoetten. De hoofdraadsman zag er uit als een Amerikaan in een Nederlands gevechtspak, dat tientallen jaren geleden was uitgegeven. Na wat ge-grinnik kwam ook zijn tenue in orde en kon de reis naar Rheine worden voortgezet. Dat wij niet de enige deelnemers aan deze oefening zijn, bleek uit de kilometers lange kolonnes die wij passeerden of

waar we achter moesten blijven.

Tegen twaalf waren we op de plaats van bestemming: De centrale Nonex-post in Rheine. Na kennismaking met verschillende mensen konden we gaan eten in kazerne Bentlage. De M.S.D.-ers gaven ons een lift in hun combi en maakten ons wat wegwijs. Na de maaltijd ontmoetten we onze chauffeurs, Wil, Ton en Peter. Wil is degene die mij deze week zal vervoeren.

20 september: Vanmorgen om half acht, normale tijd, maar half zes Zoeloe-tijd, heb ik kennismaking met twee van mijn kamergenotes. Vandaag heb ik voor het grootste gedeelte van de tijd op de NONEX-post doorgebracht. De beide kollega's waren op pad. Naast een warrig telefoontje uit Nederland (later bleek dat het een verontruste moeder betrof) waren er geen echt dringende zaken. Wel heb ik ontdekt dat de samenwerking met dominee's niet altijd zo prettig verloopt als op de onderdelen waar ik werk. De dominee hier trachtte me duidelijk te maken dat humanisten niet zoveel op deze oefening te zoeken hadden. „Jullie zijn gewoon op bezoek, je staat niet eens in de OTAS”, meende hij een aantal malen te moeten herhalen. Dat

we niet „gewoon” op bezoek waren zal hem in de loop van de dag wel duidelijk zijn geworden.

De contacten met de anderen in het pand waren prima en 's avonds was er óók op de kamer van de hum. g.v. een telefoon. Vandaag heb ik met verschillende mensen gepraat over de zaken die hen bezighouden: de zorg om thuis, het kind op kamers, de teleurstelling in de dienst en het met pensioen gaan. Het contact met Wil, de chauffeur, verloopt prima. We lachen heel wat af samen.

21 september: Gelukkig kan ik de belevenissen van deze dag toch nog opschrijven. Even leek het er namelijk op dat we zouden verongelukken. Tegenwoordigheid van geest bij Wil en het direkt handelen voorkwam gelukkig dat we bovenop onze voorgangers klapten. Ik krijg weer de bibbers als ik er aan denk.

De dag van vandaag liep trouwens helemaal wat vreemd. Het lag in de bedoeling dat we naar Neuenkirchen zouden gaan. Een aantal onderdelen van Joost de Vries zouden daar in de buurt zitten. We kwamen wel in Neuenkirchen, maar het verkeerde. Na een bezoek aan het KMT en de luchtmachtbasis, waar een groep uit Havelte was gelegerd, vertrokken we naar Rheine. Onderweg kwamen we tal van militairen tegen, o.a. een klein groepje in een sloot die de bewaking van een weg met munitie moest regelen. Opvallend vond ik het gedrag van meisjes en vrouwen langs de kant van de weg. In hordes stonden ze te zwaaien en te lachen. Anderen zag je heel driftig hun straatje vegen, terwijl militaire voertuigen langs denderden. Vreemd. In Rheine besloten we een bezoek te brengen aan de W.Z.Z., waar ik me verbaasd heb over het nivo van de films die ze daar ter beschikking hadden. De mensen daar werkten keihard, maar de man of vrouw die de video-banden had uitgezocht zou zich misschien toch eens af kunnen vragen wat goede films zijn. Ik voel me trouwens wonderwel thuis in dit wereldje.

23 september: Het waren twee bewogen dagen, gisteren en vandaag. Op de Schöppingerberg waren we getuige van een aantal gevechten. Wonderbaarlijk is dat, als een heli over je hoofd scheert en een eindje verderop militairen een gevecht le-

De hoofdraadsman mag een kijkje nemen in een tank

Samenwerking tussen KL en KLu als iemand voor een spoedoperatie naar een ziekenhuis in Nederland moet worden overgebracht

veren met mitrailleurs. Het is angstig en gelijktijdig sensationeel. Een van de tanks die we tegenkwamen had pech en de bemanning had wel zin in een praatje. De boordschutter kende ik van zijn opleidingstijd in Ede. „Gewoon te gek en spannend”, noemde hij de oefening. Dat niet iedereen die mening had bleek toen we een eindje verderop met een dienstplichtige praatten. Hij vroeg zich af wat deze waanzin zou kosten. Het geld kunnen ze beter aan het onderwijs besteden volgens hem.

Nabij Leer gingen we even aan bij een groep genezerikken. Terwijl het kader vol spanning wachtte op een mededeling de boel weer op te breken, vermaakten de dienstplichtigen zich met zeer luchtige lektuur. „Al dat wachten ga je ook maar van balen, echte aktie is veel leuker”, was hier de mening. Na een gesprek met een Duitse arts en z'n mannen, keerden we via Amerikanen en Britten in grote tanks en laagoverkomende vliegtuigen en heli's terug naar Rheine, onderweg nog de verplaatsing van tientallen tanks gadeslaand.

Vandaag liep het allemaal wat anders dan we hadden gepland. Een exacte lokatie van de onderdelen die we wilden bezoeken was niet te krijgen en op goed geluk togen we richting Schöppingen. In tegenstelling met gisteren was hier amper iets te doen. Een aantal mensen van de Oranjekazerne uit Schaarsbergen hield zich bezig met het opruimen en op orde brengen van de omgeving. Ons bezoek was voor hen een welkome verandering. Voor al de man die op de wapens moest passen zag het helemaal zitten. Hij zette koffie en bezorgde ons een noodrantsoen. 's Middags gingen Wil en ik op bezoek bij een kollega die ons meenam naar de basis en naar de radar die vijandelijke vliegtuigen signaleerde. Hier kwam ik verschillende mensen tegen die hun opleiding op de KKSL hadden gehad. Ik vond het heel leuk ze nog eens terug te zien.

24 september: Blij dat ik op de kamer ben. Het was een drukke en lange dag. Vanochtend waren we op de verbandpost in Metelen. Hier lagen verschillende patiënten. Opvallend was het aantal mensen met rugklachten. Verder waren er een aantal grieppatiënten en een paar mensen

hadden last van hun darmen. De vrouwelijke sergeant had de wind er prima onder. Tijdens de gesprekken met de patiënten ontdekte ik, dat er één arts was die het niet nodig vond dat mensen naar huis belden om te laten weten dat ze ziek waren. Op mijn vraag wat daarop tegen was antwoordde hij: „Als ik dat toesta krijg ik allemaal van die overspan-

Je bezighouden met buurtkinderen is een aardig tijdverdrijf

nen moeders aan de telefoon of hier op de verbandplaats en daar heb ik geen behoefte aan”.

Dat er op een verbandplaats een taak is weggelegd voor een g.v.-er bleek heel snel. Onvoorstelbaar, zoveel zaken er aan de orde kwamen. De tijdschriften, die de hoofdtraadsman in de gauwigheid had gehaald, vonden gretig aftrek en veel te vlug naar onze zin moesten we weer verder.

In Rheine zetten we een herstelde hofmeester af en reden door naar de verbandplaats Quakenbrück. Vlak nadat wij daar aankwamen landde er een heli die een patiënt naar Nederland moest bren-

gen. Iedereen liep uit om dat te zien. Toen we vervolgens een soldaat een lift gaven naar z'n onderdeel in Meppen, werd dat een dwaaltocht en een rit over supergeheim terrein. Maar na uiteindelijke aankomst werden we gastvrij onthaald op zuurkool met worst. Na een lang gesprek met de twee kommandanten gingen we in miezerig weer terug naar de NONEX-post. Het leek onderweg alsof alle militairen aan het passagieren waren.

We brachten de avond door in de NONEX-kantine en hadden tal van discussies met leden van de marechaussee. Erg snel was het tijd om naar mijn slaapplek te vertrekken. Het viel me niet gemakkelijk afscheid te nemen van een aantal mensen, waarmee ik de afgelopen week goed contact heb gehad.

25 september: Ik ben weer thuis en heb een wat onwezenlijk gevoel. De beloofde telefoontjes aan een aantal moeders heb ik gepleegd. Ook een kollega op de hoogte gebracht van de terugkomst van een jongen naar Nederland.

Atlantic-Lion zit er voor mij op. Toch zal het mij nog wel een tijd bezighouden.

Hoe zal het gaan met de adjudant wiens zoon een ongeluk kreeg? Staat de onderwijzer, een herhalder, al weer voor z'n extra grote klas? Kan de jongen die uit de viertonner viel inmiddels weer lopen? Is de sergeant van de verbandpost inmiddels verhuist? En de kommandant die teleurgesteld was over de naam die z'n onderdeel had/heeft, hoe is het nu met hem? De chauffeuse van een hoge officier, heeft ze nu weer goede zin? En al die anderen???

Klazien van Brandwijk-Wiltjer

met lachsalvo's schiet je een eind in de goede richting – maar het is niet dodelijk genoeg

Brandende liefde

Ate de Jong, de 30-jarige cineast die onlangs met „Brandende liefde” zijn vijfde speelfilm afleverde, beklaagde zich in een interview dat de filmers zich te weinig bekommert om de bedoelingen van de maker van de film. Wat mij betreft zijn de bedoelingen van Ate de Jong maar al te duidelijk: hij wil grote groepen mensen naar de bioscoop trekken, en hij weet heel geraffineerd waar ze op afkomen ook!

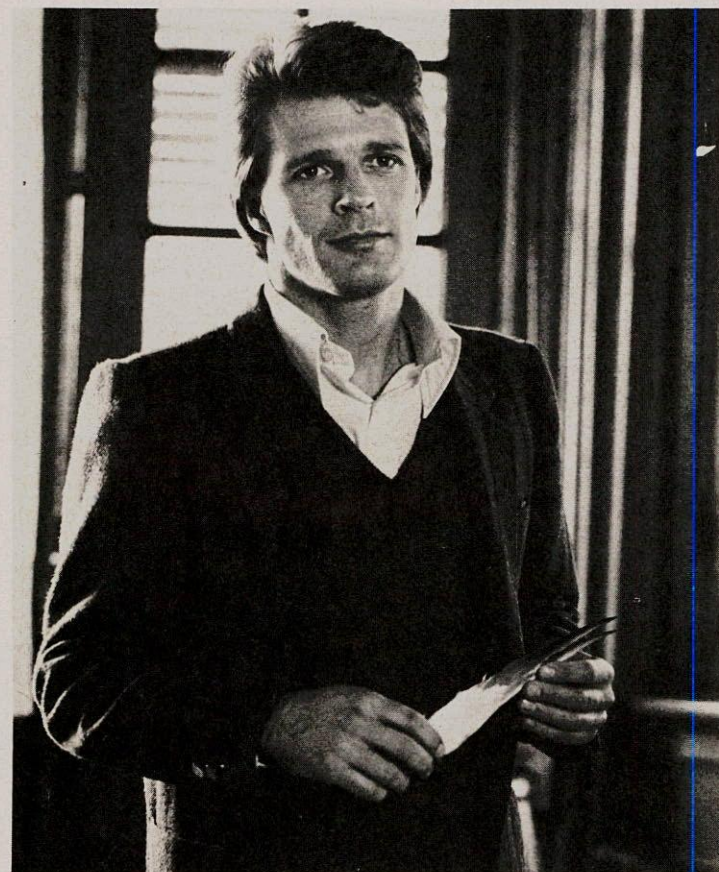
Zoals u zich misschien herinnert, heb ik indertijd, in tegenstelling tot coryfeeën als Peter van Bueren, hevig gefulmineerd tegen de opvatting van Ate de Jong over Een vlucht regenwulpen van Maarten 't Hart. Zelfs toen bleek dat Maarten zelf enthousiast was over het eindprodukt, kon ik wel huilen. Het was één van mijn tien mooiste boeken, en ik vond dat De Jong er alleen de knallers uit had gehaald en die op een makkelijke manier aan elkaar had geplakt tot een film waar een groot publiek zeker om zou schateren. In Jeroen Krabbé had hij de volmaakte hoofdrolspeler: die vond 't maar al te leuk om in een kistje druiven te gaan zitten of zich door een baby te laten natplassen als de grootste oen van West Europa. Vreselijk, ik begin opnieuw boos te worden!

Brandende liefde is als boek van een heel andere samenstelling dan de Regenwul-

pen. Wolkers, auteur van Brandende liefde, noemde het werk van 't Hart „een bak mul zand”, wat me heel erg tegenviel van een man die zelf toch een heleboel gevoel voor sfeer en schoonheid moet hebben. Maar Brandende liefde biedt ontegenzeggelijk meer filmische mogelijkheden, zeker als je erop uit bent een groot publiek te bereiken. En al zegt Ate nu honderd keer dat hij „intimiteit belangrijker vindt dan sexualiteit”, voor mij is hij er niet in geslaagd dat via zijn film duidelijk te maken. Hij is opnieuw in de valkuil van de makkelijke lach getuimeld. En wat hij met een actrice als Ellen Vogel uitspookt, grenst voor mij aan het misdadige: hij laat haar een ridicule oude blauwkous spelen zonder enige diepgang of nuance. Hij had voor die rol of een andere actrice moeten kiezen, of hij had Vogel de kans moeten geven de creatie wat meer uit te diepen.

De film wordt naar mijn oordeel ook niet gered door de obligate blikkenwerperij van Monique van de Ven, die langzamerhand blind elk contract kan tekenen omdat ze eigenlijk altijd 't zelfde overkomt, maar door de volslagen nieuwkomer Peter Jan Rens. Deze 28-jarige acteur komt oorspronkelijk uit de fysio-therapie, heeft een eigen theatergroep, Kactus, waarmee hij voor zowel kinderen als volwassenen optreedt, en zag in Brandende liefde een mogelijkheid om in één klap het geld en de know-how te verzamelen om zijn eerste eigen speelfilm te maken. Een onbedorven, eerlijke jongen die met zijn intuïtieve spel en zijn geloofwaardigheid een hoofdpersoon neerzet die, ondanks Ate de Jong, wél intimiteit weet uit te stralen.

Leo van Opzeeland

in 't kort

De jonge Duitse popzangeres Nena, die in onwaarschijnlijk hoog tempo heel Europa aan haar voeten kreeg met de hit over negen en negentig luchtballonnen, stijgt zelf ook voortdurend hoger in de populariteit. En wat doet men met ijzer, als het

Nena in haar eerste film

heet is? Juist, snel een film maken. Nena speelt daarin vanzelfsprekend de hoofdrol, en natuurlijk zingt ze om de zoveel minuten een liedje. Het verhaal draait om ene Tina, die verliefd is op een jongen, maar als er iets mis gaat in de relatie, een andere jongen gebruikt om toch haar doel te bereiken. Niet mooi, maar later ziet ze dat gelukkig in. Natuurlijk gaat het in een dergelijke muziekfilm meer om de muzikale omlijsting dan om het verhaal, en op dat gebied komt u zeker aan uw trekken: zowel New Wave als de traditionele Pop zijn royaal vertegenwoordigd, en behalve de schattige Nena hoort u ook nog Markus, Morgenrot en Extrapreit. De film heet eenvoudig **Gib gas, ich will spass** wat de opzet goed weergeeft. Regie was van Wolfgang Buld.

Bette Midler als weduwe in *Jinxed*

Bette Midler laat zich in de film **Jinxed** weer eens van haar zeer veelzijdige kant zien: ze zingt, acteert en voelt zich daarbij duidelijk als een vis in het water. Ze speelt de rol van ene Bonita, die samen met een gokker rondreist en zelf door zangnummers de huishoudpot wat speelt. Haar vriend heeft op één speciale croupier aan de blackjack-tafel een merk-

waardige invloed: wanneer hij tegenover de jongen zit, heeft hij aan één stuk door geluk, waardoor de jonge croupier op den duur overal ontslagen wordt. Hij gaat wanhopig op onderzoek uit en komt al snel bij Bonita terecht. Als blijkt dat ze allebei een goede reden hebben om de gokker uit de weg te ruimen (Bonita heeft hevige lijden van zijn zeer willekeurig en uitermate vrouw-onvriendelijk optreden), smeden ze een geraffineerd plan. Alles loopt anders dan ze hadden verwacht, maar aan het eind van de rit reizen ze samen natuurlijk toch een gelukkige toekomst tegemoet. De film is zeker onderhoudend, maar ik ben altijd een beetje allergisch voor gesol met lijken dat grappig bedoeld is, en juist dat fenomeen beheerst een groot deel van het verhaal. Om Middler, maar zeker ook om de rol van Ken Wahl als de jonge croupier, toch wel de moeite waard, al haalt de film het niet bij andere films van regisseur Don Siegel, zoals *Dirty Harry*, *The Shootist*, *Telefon*, *Escape from Alcatraz*.

Blake Edwards heeft 't moeilijk gehad met het feit dat, door de dood van Peter Sellers, ook Inspector Clouseau van de aardbodem verdween. Met zijn film *Trial of the Pink Panther* deed hij nog een wanhopige poging om via delen van oude films en een mager verhaal Clouseau in leven te houden. Maar in zijn nieuwe film **The curse of the Pink Panther** heeft hij een geniale inval gehad, waardoor hij niet krampachtig hoeft terug te grijpen op de roem van Clouseau. Hij laat de „verdwe-

Ted Wass waardig opvolger van Peter Sellers in *The curse of the Pink Panther*

nen" Clouseau namelijk opsporen door een, via een computer uitgeselecteerde, Amerikaanse collega, inspector Sleigh. En Sleigh blijkt uit exact hetzelfde hout gesneden als Clouseau, dus Edwards zit voor de komende jaren op rozen: acteur Ted Wass is nog jong en kan in heel wat afleveringen opdraven. Hij is minstens zo komisch als Sellers was, zij het natuurlijk op een heel ander manier. De film zit vol prima grappen en woordspelingen, wordt bevolkt door een aantal grootheden die u uit alle andere Pink Panther-films kent, met als hoogtepunt een uitermate vermakelijk cameo-optreden van Roger Moore. Zeer de moeite waard!

De Nederlandse filmdagen brachten een onderscheiding voor cineaste Annette Apon voor haar gehele oeuvre. Haar films zijn maar voor een klein publiek echt toegankelijk, maar dat zij een heel nieuwe stroming vertegenwoordigt in de Nederlandse cinema is zeker een feit. Golven maakte al veel los, en haar laatste film **Giovanni** mag ook bepaald gewaagd genoemd worden.

Truus te Selle speelt knap in *Giovanni*

De film laat een paar dagen uit het leven van een modelfotografe zien, die naar Rome is gegaan voor een reportage, maar ook om een vroegere minnaar, Giovanni te ontmoeten. Haar verblijf is verre van hoopgevend: tijdens haar afwezigheid wordt haar kamer voortdurend door andere mensen betreden met weinig goede bedoelingen, en als Giovanni dan uiteindelijk verschijnt, lopen ze elkaar toch nog mis. Symboliek te over natuurlijk. Een dergelijk gegeven eist erg veel van de hoofdrolspeelster, in dit geval de nog tamelijk onbekende Truus te Selle. Zij speelt de rol knap, maar toch wat afstandelijk: voor mij had er best iets meer herkenbare wanhoop in mogen zitten. Toch is het uitgesproken vakwerk om met zo weinig middelen de aandacht van de kijker voor een in eerste instantie betrekkelijk oninteressant gegeven zo te boeien. Die credit is volledig voor Annette Apon, die de moed heeft in dit kleine filmland paden in te slaan, waarvan ze zeker weet dat ze niet naar het grote geld zullen leiden!

In **Trading Places** treedt Dan Ayckroyd voor 't eerst op zonder zijn maatje John Belushi, die enige tijd geleden aan een overdosis drugs bezweek. Tegenspeler van Ayckroyd is nu Eddie Murphy, en daar mag hij minstens zo blij mee zijn! Murphy is de 21-jarige zwarte acteur waar ik in mijn bespreking van de politiefilm 48 hours al zo hoog van heb opgegeven. En in deze film is hij al net zo goed op dreef! *Trading places* is een moderne versie van het prins-en-pauper-verhaal. Een rijke jongeman wordt, door manipulaties van zijn beide ooms die een weddenschap

Eddie Murphy pijlsnel op weg naar de top via een tweede prima rol, nu in *Trading Places*

hebben afgesloten, van de ene dag op de andere straatarm, en een berooide neger neemt zijn plaats in. Hoe het allemaal uitpakt, verrast de ooms nog het meest van iedereen! Naast de beide hoofdrollen zit er een heel aardige creatie in van Jamie Lee Curtis, dochter van Tony Curtis en Janet Leigh. En als je goed kijkt, kun je 't duidelijk zien! Regie was van John Landis.

L.v.O

Gevoelens van ontworteling? Eenzaamheid? Zinloosheid van alles? Problemen? Vragen?

**Als je er niet meer uitkomt, kan praten helpen.
Humanistische raadslieden zijn er voor.
Ook in de krijgsmacht.**

Hoofdraadsman J. F. (Joos) Sinke

Kantooradres: Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist
Tel. 03404 - 14436
Huisadres: Beatrixlaan 16, 3941 EE Doorn
Tel. 03430 - 15597

Raadsman R. O. (Ronald) Battes

Kantooradres: Opleidingscentrum Infanterie, geb. 24, kr. 11
Oranjelaan 4, Harderwijk
Tel. 03410 - 23911, tst. 2532
Huisadres: Zwaluwstraat 191, 3853 CE Ermelo
Tel. 03417 - 56628

Raadsman L. J. H. (Lex) Beekers

Kantooradres: Pr. Margrietkazerne
Prinses Margrietlaan 24, Wezep
Tel. 05207 - 2022, tst.
Huisadres: Asterstraat 16, 5971 AW Grubbenvorst
Tel. 077 - 62133

Raadsman H. (Henk) Bos

Kantooradres: Generaal Winkelmankazerne, geb. 7, kr. 41
Elspeterweg 180, Nunspeet
Tel. 05771 - 341, tst. 492
Huisadres: Van Eeghenlaan 19, 3881 MD Putten
Tel. 03418 - 53213

Raadvrouw K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer

Kantooradres: Oranjekazerne, Deelenseweg 16, Schaarsbergen
Tel. 085 - 457311, tst. 2774
Huisadres: Nettelhorst 6, 6714 MD Ede, Tel. 08380 - 39739

Raadsman M. (Metske) Dekkinga

Kantooradres: Hojerkazerne, Croeselaan 39, Utrecht
Tel. 030 - 910266, tst. 243
Huisadres: De Boskamp 12, 3828 VR Hoogland
Tel. 033 - 803142

Raadsman J. (Jan) Duijnhouwer

Kantooradres: Legerplaats Seedorf (BRD)
Geb. L. (hoek Natocantine)
Tel. 09 - 4942812081, tst. 348
Postadres: NAPO 880, 3509 VP Utrecht-veldpost
Huisadres: Auerbachstrasse 3, 2143 Selsingen (BRD)
Tel. 09 - 494284647

Raadsman C. J. (Cees) van Es

Kantooradres: Seelikkazerne, Fellenoordstraat 93, Breda
Tel. 076 - 223911, tst. 2341 en 2342
Huisadres: Dreef 11, 4813 ED Breda, Tel. 076 - 134215

Raadsman J. J. H. (Hans) Floris

Kantooradres: LIMOS, Kazernecomplex Gelderselaan, Nijmegen
Tel. 080 - 228200, tst. 145
Huisadres: Paukenstraat 13, 5402 HH Uden
Tel. 04132 - 66346

Raadsman W. H. (Wil) Gerards

Kantooradres: Johan Willem Friskazerne, Witterstraat, Assen
Tel. 05920 - 58499
Huisadres: Bremstraat 55, 9421 RV Bovensmilde
Tel. 05927 - 2812

Raadsman W. H. (Wim) Heij

Kantooradres: Johannes Postkazerne, Iesgebouw, kr. V4
Kallenkote 57A, Steenwijk
Tel. 05210 - 15422, tst. 2643
Huisadres: Waardeel 84, 8332 BG Steenwijk
Tel. 05210 - 13657

Raadsman S. P. J. (Stef) Kessels

Kantooradres: Gen. maj. De Ruyter van Steveninekkazerne,
Eindhovensedijk 26, Oirschot
Tel. 040 - 352913
Huisadres: Schout Saalbergenplantsoen 15
5981 EP Helden-Panningen
Tel. 04760 - 4188

Raadsman F. G. (Frits) v. d. Kolk

Kantooradres: Bureau Raadsman, Bramsche (BRD)
Tel. 09 - 4954613950
Postadres: NAPO 891, 3509 VP Utrecht-veldpost
Huisadres: Marienstrasse 19, 4445 Neuenkirchen bei Rheine (Kreis Steinfurt)
Tel. 09 - 4959733896

Raadsman B. J. T. (Ben) v. d. Linden

Kantooradres: Geb. 43, kr. 19
Stationsweg 109, Ede
Tel. 08380 - 19110, tst. 2123
Huisadres: Paulus Potterlaan 33, 5702 CV Helmond
Tel. 04920 - 23312

Raadsman B. M. (Beernoud) Moojen

Kantooradres: 12 GGW, 220 Sqn. Schöppingen
Tel. 09 - 492555567, tst. 262
Postadres: NAPO 891, 3509 VP Utrecht-veldpost
Huisadres: Drosselweg 6a, 4431 Schöppingen (BRD)
Tel. 09 - 49255551200

Raadsman J. G. J. (Jan) Nauts

Kantooradres: Legerplaats Seedorf (BRD)
Postadres: NAPO 880, 3509 VP Utrecht-veldpost
Tel. 09 - 4942812081, tst. 348
Huisadres: Heidkoppel 12, Eversen, 3501 Bergen - 2
Tel. 09 - 4950541424

Raadsman D. G. S. (Don) Nyessen

Kantooradres: Bernardkazerne, geb. U, kr. 207
B.W.-laan 198, Amersfoort
Tel. 033 - 638622, tst. 3290 en 3297
Huisadres: Dalmatie 82, 3831 EH Leusden-C
Tel. 033 - 942717

Raadsman W. (Wim) Reinders

Kantooradres: Frederik Hendrikkazerne, geb. B1, kr. 109
Loyolalaan 86, Vught, Tel. 073 - 128777, tst. 2117
Huisadres: Frederik Hendriklaan 24, 5212 BE 's-Hertogenbosch
Tel. 073 - 136939

Raadsman H. (Hans) Schonk

Kantooradres: Oranje Nassaukazerne, kr. 78B
Kazernestraat 3, Amsterdam, Tel. 020 - 5551251
Huisadres: Treilerstraat 86, 1503 JK Zaandam
Tel. 075 - 178421

Raadsman J. P. (Joost) de Vries

Kantooradres: Lt. Kol. Tonnetkazerne, Eperweg 141, 't Harde
Tel. 05255 - 2727, tst. 2087
Huisadres: Woestijnweg 50, 8172 CS Vaassen
Tel. 05788 - 4145

Overzicht van recente uitgaven van het HV

Het afgelopen jaar heeft de publiciteitsdienst van het Verbond een aantal uitgaven gerealiseerd, de meeste in de inmiddels bekende blauwe reeks. Hieronder geven wij u een overzicht van deze uitgaven met de mogelijkheid één of meer boekjes te bestellen.

Wij knippen voor u

Elke twee weken verschijnt er een HV-knipsekrant. Het geeft in een veertigtal pagina's een overzicht wat er zoal in de dagbladen verschijnt over humanisme. Humanistisch Verbond en aanverwante levensbeschouwelijke aangelegenheden. Handig voor mensen die op de hoogte willen blijven maar geen geld en tijd hebben om al die kranten elke dag te lezen.

De knipsekrant kost f 100,— per jaar (plus f 40,— porti). Girovermelding: Knipsekrant

Twaalf cartoonisten

Vorig jaar werd in het Erasmushuis een expositie gehouden van het werk van twaalf bekende cartoonisten. Gelijktijdig verscheen er toen een boekje met alle 120 cartoons van die tentoonstelling. De eerste druk is inmiddels uitverkocht, en ook de tweede druk loopt prima. De expositie trouwens ook nog steeds, op verschillende plaatsen in Nederland.

„Twaalf cartoonisten“ telt 48 pagina's en kost slechts f 12,50. Dat is de afhaalprijs, toezending kost f 3,— extra. Girovermelding: Twaalf cartoonisten

Boekje anti-fascisme

„Ik wist het wel, maar ik had iets anders te doen“ is de lange titel van het kleine boekje van de gelijknamige HV-radio-uitzendingen. Aan het woord komen achtereenvolgens Bauco van der Wal (directeur Anne Frankstichting), Anton Constandse, Henk Rittfeld (voorzitter Landelijke Federatie van Welzijnsinstellingen voor Surinamers), Joke Kniesmeyer (voorlichtster Anne Frankstichting) en enige passanten.

Het boekje bevat 24 pagina's en kost f 4,10 inclusief porti. Girovermelding: Boekje Anti-fascisme

Het humanisme en de toekomst

Een recente aanwinst in de serie van de blauwe boekjes. Tien interviews met een imposante rij deskundigen over de rol die levensbeschouwing in het algemeen (en het humanisme in het bijzonder) kan spelen in de samenleving van morgen. Soms pittige kritiek op het Verbond, de meesten zien echter wel een rol voor het HV. Maar een massaorganisatie zal het nooit worden. Dat hoeft volgens enkelen ook niet. Het HV moet het immers hebben van de kracht van

zijn ideeën en niet van de macht van het getal. Alhoewel, een paar duizend leden erbij zou wel prettig zijn.

85 pagina's gesprekken met o.a. Johanna Fortuin, Paul Schnabel, Anton Zijdeveld, Bart Tromp, Anne van der Meiden, Suzanne Boef, Paul Rademaker, Hans Achterhuis en Hein Roethof. Met een zeer uitgebreid nawoord van Rob Tielman.

Het boekje kost f 10,—. Met porti wordt dat f 12,30.

Girovermelding: Humanisme en toekomst.

Leven op een vulkaan

Tekst van drie radioprogramma's van Ruud Jans in gesprek met Anton Con-

standse, vrijdenker en humanist. Drie hoofdstukken: Cultuur is een bron om te genezen, pessimisme dat leidt tot idealisme en de mens, de mens, even onuitroeibaar als gras.

16 pagina's, f 4,10 inclusief porti. Girovermelding: Vulkan

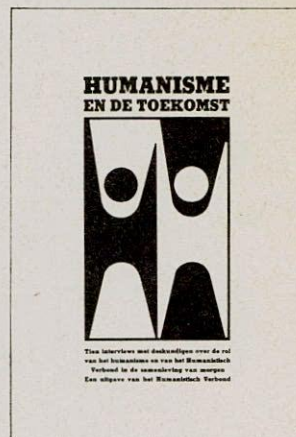
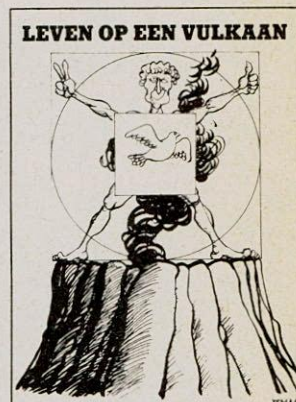
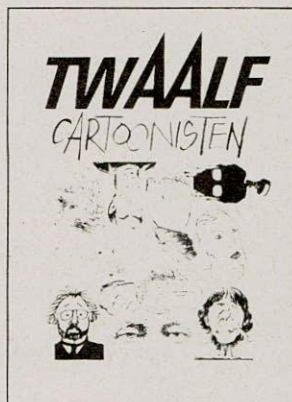
Vrouwen over seksuele slavernij

Brochure naar aanleiding van het tv-programma „De madonna en de hoer“. Vier Amerikaanse vrouwen praten over de seksuele slavernij en/of prostitutie: een sociologe, een feministe, een schrijfster en een politieke hoer.

Het boekje telt 16 pagina's en kost f 4,10 inclusief porti. Girovermelding: Vier vrouwen

Buitenkerkelijken niet onreligieus
Depressies met regen en wind
Omslagen op komst
En natuurlijk hebben we nog meer in de aanbieding.

Hoe te bestellen

U kunt één of meer van deze uitgaven bestellen door het betreffende (totaal)bedrag over te maken op giro 58 ten name van de Humanistische Pers te Utrecht onder vermelding van de hierboven aangegeven aanduiding.

Bestelt u meerdere boekjes, geef dan op de girokaart alle aanduidingen achter elkaar aan. Dus bijvoorbeeld: knipsekrant/humanisme & toe-

komst/anti-fascisme.

Bij meerdere bestellingen is het mogelijk dat u eigenlijk teveel portikosten betaalt. Dit is moeilijk te vermijden, onze administratie is niet bij machte dit per geval uit te zoeken. Wordt het verschil te groot, dan zullen wij ter compensatie een HV-kalender 1984 bijsluiten. Wij hopen dat u begrip zult hebben voor deze oplossing.

Overpeinzingen van een afgezwaaide soldaat

Sport

Voor het op peil houden van de konditie van de mannen, heeft de legerleiding iets fantastisch ontworpen. Van tijd tot tijd houdt men zich bezig met het werpen van stenen, klimmen in touwen, het lopen van verschillende afstanden, dan wel de korte felle sprint. Om toch de spieren niet eenzijdig te belasten, doet het zaakje daarna aan „vrije sport”.

Heren, dát is een happening. Je werpt een balletje, of je schopt een balletje c.q. de man. Het komt er niet op aan, als er maar getrapt wordt.

De legerleiding is daar zeer tevreden over. Tot mijn spijt vind ik het een zielige vertoning.

Af en toe wordt er een „spelconcours” gehouden: tien minuten tegen ploeg I voetballen, daarna tien minuten handbal tegen ploeg V, tien minuten hockey tegen ploeg III en zo verder totdat je iedere ploeg hebt gehad.

Ik herinner me dat ik me daarover bijzonder opwond. Je stond tegenover een heikneuter, die voor het eerst een stick in z'n knuisten had en die koste wat het kost wilde gebruiken.

Dat hem het verschil met honkbal hierbij niet opviel, dat kan, maar dat hij de BHP opzadelde met een kerel zonder oog, dát gaat te ver.

Hij dient geschorst te worden.

Toen ik, met nog enkele anderen, uit louter moedeloosheid, een sjekkie stond te pielen op het voetbalveld, terwijl de rest enthousiast in de zandbak speelde, kwam er naarstig een sportofficier aangehold. Hij was buiten adem van nijd.

„Wat doen jullie daar?”

„Wij roken”.

„Roken terwijl jullie moeten sporten?”

„Ja”.

„Druk uit die peuk en speel”.

„Waar?”

„Nou. . . hier”.

„U zegt”.

„Ja, hier!”

„Meent U. . .”

„Jazeker!”

„Echt?”

„Nou, G-V-D. . .”

(Uit: In memoriam lichting-2 van Emile van Paridon, verzameld door Paul Vonk)

Als oorlog voetbal is – ligt het
middenveld in Duitsland

De hobby van een enkeling kan veel vogels verjagen

Het is weer zover: voor wie het kan betalen ligt er een nieuwe rage in het verschiet. Het gaat om de introductie van ultra-lichte vliegtuigjes, in vakkringen microlets genoemd. Het zijn één- of (voor lesdoeleinden) tweepersoonsvliegtuigen van zo'n 100 kg, die als een soort bromvliegen de lucht ingaan. De constructie van de dingen is uiterst eenvoudig: wat buizen met nylondoek, een lichte propellermotor van 15 tot 50 pk, een stuur en een stoeltje. De apparaten kunnen net als vouwfietsen uit elkaar worden gehaald en met een beetje stationcar zo mee naar huis worden genomen om in het schuurtje achter te worden gezet. In de Verenigde Staten vliegen al zo'n 30.000 van die microlets rond. Tot veel plezier van de mini-vliegeniers uiteraard, die op deze manier de wereld eens van een geheel andere kant kunnen bekijken.

De lol van een enkeling

De vraag is overigens of de ultra-lichte vliegtuigen in Nederland wel een kans mogen krijgen. Binnen de natuur- en milieubescherming en ook in het recreatiewezen is men fel tegen. De dingen maken gewoon te veel herrie. Herrie bovendien, zo wordt gevreesd, op plaatsen die nu nog als betrekkelijk rustig worden ervaren. De lol van een enkeling zal ongetwijfeld gepaard gaan met de ergernis van heel veel anderen.

Steeds meer mensen ergeren zich aan de lawaaioverlast van het gewone luchtvaartverkeer. Bewoners rond vliegvelden als Schiphol, Zestienhoven, Beek enz. worden van al het lawaai van de burgerluchtvaart soms regelrecht dol. Militaire vliegvelden als die van Soesterberg en Leeuwarden betekenen voor de omwonenden eveneens een bron van veel ellende. Dan zijn er de vele kleinere vliegvelden die plaatselijk overlast bezorgen: Hilversum, Lelystad, Deelen, Woens-

drecht (waar heb ik die naam meer gehoord?), Arnhem, Stads kanaal enz. De weerstand tegen het de gehele middag in de lucht hangen van reclamevliegtuigjes bij grote evenementen neemt ook toe. De zgn. lichte luchtvaart is in ieder geval een bron van geluidhinder die talloze mensen in de tuin, op een zondagse wandeling, in de roeiboot of in het bos stoort.

Natuurlijk, een heleboel mensen komen ook naar het vliegbedrijf kijken. Vliegshows blijken erg populair, trekken soms honderdduizenden mensen. Omdat vliegen spectaculair is, omdat de wonderen der techniek nooit uitgeput raken, omdat het iets met „rijkere” mensen te maken heeft, omdat er nog steeds iets van glitter en glamour, van mooie jongens en meiden vanaf straalt? Maar als je dagelijks in de herrie zit of als je in je eigen vrije tijd gewoon in de rust en de stilte wilt zitten, gaat dat er allemaal wel vanaf.

Vogels op de wieken

De ultra-lichte vliegtuigjes dus als een verdere verhoging van de geluidbelasting vanuit de lucht? Als de minister van Verkeer en Waterstaat het toestaat wel. Maar nogmaals, de natuur- en milieubescherming verzet zich terdege. Niet omdat men overal op tégen is, maar vooral omdat men vóór het behoud van de stilte is. En dat niet alleen ten behoeve van de wandelaars, de natuurgenieters, de stiltezoezers. De natuur- en milieubescherming doet dat met name ook voor de dierenwe-

Talloze vogels kunnen gemakkelijk op de vlucht slaan voor maar de geringste verstoring van de stilte

reld. Haar tegenstanders komen dan met een aan met de (juiste) verhalen dat het met de hazenstand op Schiphol zo goed gaat en dat kieviten rustig op hun nest blijven zitten als er een DC-10 over de startbaan buldert.

Het zal allemaal best, maar vanuit de milieuhoek voert men aan dat zoiets toch onmogelijk de bedoeling van moeder natuur kan zijn. Het doet denken aan de argumenten van die boeren, die hun legkippen op 30 x 30 cm grote batterijen hebben zitten. Omdat de beesten dan vaak nog eieren leggen ook, vinden die boeren het bewijs geleverd dat de kippen het op die batterijen helemaal nog niet zo slecht hebben. Die kievit op Schiphol blijft dus misschien wel zitten, maar op tal van plaatsen in ons land gaat het toch anders. Eén klein sportvliegtuigje kan al hele drommen scholeksters en sterns op de Wadden op de wieken doen gaan. Iedere waarner kan dat vaststellen. Is het het geluid? Is het het donkere silhouet van het vliegtuigje tegen de lucht dat aan een roofvogel doet denken?

Met name trekvogels zijn ook voor dit soort verstoringen gevoelig. Zij verblijven als regel maar kort op eenzelfde plaats, kennen de omgeving nauwelijks en kunnen het onderscheid tussen een reële en een onbeduidende dreiging niet goed opbouwen. Wat, als een geslaagd vertegenwoordiger in bouwmaterialen, een jonge tandarts of een sportieve patatboer plotseling met zo'n luchtbroefiets boven je vogelkop verschijnt? Je schrikt je gewend aan de stilte van Skandinavië, Finland en Noord-Rusland) rot. En je gaat op de vlucht. Voor één keer niets aan de hand. Maar als het heel regelmatig en op vele plaatsen gebeurt, dan wordt het echt vervelend. En was dat maar het enige. Als trekvogel heb je rust nodig. Om wat bij te eten, want van al dat vliegen wordt je broodmager. Of gewoon om uit te rusten. Als je van het noorden, via Nederland, door moet naar het zuiden: naar Spanje, Noord-Afrika of nog meer naar het zuiden, dan is dat gewoon noodzakelijk. Dan wil je niet worden lastiggevallen door een zakenjongen, een medicus of een fritesman die toevallig wat centen opzij hebben kunnen leggen om een nieuwe en ongetwijfeld spectaculaire hobby te bedrijven.

Ophouwen, maar niet afbreken

Voortdurend wordt er in ons land gepraat over de bescherming van natuur, milieu en landschap. Vanuit „Den Haag” worden daartoe wel degelijk plannen ontwikkeld. Er staan „nationale parken” op stapel, er wordt gedacht over „nationale landschappen”. Daar zou een betrekkelijke vorm van rust moeten heersen. Er is een Wet Geluidhinder. Allemaal mooi, want geluidhinder is één van de meest onderschatte aantastingen van ons milieu. Maar als het ene ministerie afbreekt wat een ander probeert braaf op te bouwen, dan schieten we er met elkaar niet zoveel mee op. Als het ministerie van Verkeer en Waterstaat de Ultralichte vliegtuigen laat komen, gebeurt er zoiets. Daarom moeten

Luchtfoto's als moderne kunst

Bijna traditiegetrouw in de laatste maanden van het jaar iets over de kalender van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten. Dit keer zijn luchtfoto's als illustratie gekozen: erg eigenzinnige details van ons landschap dat zoveel menselijke trekjes heeft. Want eigenlijk geen enkel plekje in ons land is door onszelf en vooral ook door onze voorouders onberoerd gelaten. En dat zie je

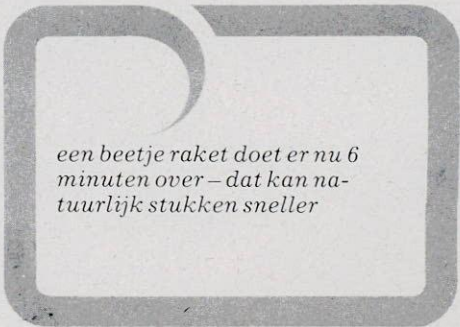
ook vanuit de lucht vaak goed aan de patronen in het landschap. Heel bijzonder soms: veel meer moderne kunst af en toe dan natuur. Het is maar net of je als (lucht)fotograaf goed, en vooral op het juiste moment, schiet. Wie de kalender wil bestellen kan dat doen door overschrijving van f 10,90 op postgiro 9933 van Natuurmonumenten, 's Graveland o.v.v. „kalender 1984”.

F.M.

die luchtbroemmers er maar niet komen. Of moet er tenminste in de Tweede Kamer, waar alle Nederlanders heten te zijn vertegenwoordigd, over worden gepraat.

Geluid, hard geluid ook, kan best eens een functie hebben, stimulerend werken. Voor de mens althans: de helemaal opgedraaide versterkers bij een popconcert bewijzen het. Maar een heleboel mensen, ook jongeren, hebben ook wel eens behoefte aan rust, stilte. Om van die vogels maar te zwijgen.

Frits Maas

een beetje raket doet er nu 6 minuten over – dat kan natuurlijk stukken sneller

Käthe Kollwitz

De wereldbekende kunstenaressen Käthe Kollwitz, Käthe Schmidt was haar meisjesnaam, werd in Königsbergen op 7 juli 1867 geboren en ze is gestorven op 22 april 1945 in Moritzburg, in de omgeving van de stad Dresden. Twee dagen daarna werd ze begraven, terwijl het geluid van de uit elkaar springende granaten en bommen van het oprukkende Rode Leger in de verte het einde aankondigde van de wreedste aller oorlogen. „De oorlog begeleidt me tot het einde”, had ze kort tevoren in een brief aan haar zoon Hans geschreven.

In talloze etsen, litho's, houtsneden en tekeningen heeft Käthe Kollwitz smart en lijden verbeeld in een harteloze en onmenselijke tijd. Ze was in de eerste plaats grafisch kunstenaressen, maar ook als beeldhouwster heeft ze indrukwekkend werk nagelaten. En dan denk ik in de eerste plaats aan de twee beelden, die staan op het Duitse soldatenkerkhof in Vladslo nabij Diksmuide in Vlaanderen.

Eerste wereldoorlog

Zonder oorlogsverklaring viel 4 augustus 1914 Duitsland België binnen. Onze zuiderburen verweerden zich krachtig en brachten de invallers bij het riviertje de IJzer tot staan. Käthe Kollwitz, die de

militairen zingend en enthousiast naar het front had zien trekken, dacht dat de oorlog niet lang zou duren. Peter, de jongste zoon van het echtpaar Kollwitz, nog niet dienstplichtig, was met vrienden op vakantie in Noorwegen. Zij kwamen als de weerga naar Duitsland om

zich als vrijwilligers bij het leger te voegen, opgezweept door onwaarachtige leuzen en valse vaderlandsliefde. Praten met Peter hielp helaas niet. Op 23 oktober 1914, twee dagen nadat hij aan het front met vele jongeren was ingezet, sneuvelde Peter bij Diksmuide in Vlaanderen.

Deze diep in het leven ingrijpende gebeurtenis heeft op het kunstenaarschap van Käthe Kollwitz haar stempel gedrukt. Ze streed elke dag met het probleem van de oorlog. In haar dagboek schreef ze: „Is het ontrouw tegenover jou Peter, dat ik in de oorlog slechts waanzin kan zien?” In december 1914 rees bij haar het plan een gedenkteken voor Peter te maken.

Monument

Het zou gewijd zijn aan het offer dat jonge gesneuvelde oorlogsvrijwilligers door middel van hun leven gebracht hadden. Een liggende dode jonge soldaat met vader bij het hoofd, moeder bij de voeten. Toch kon het dat niet zijn. Een aantal jaren worstelde ze in haar geest met de vormgeving. Ernst Barlach, de geniale beeldhouwer, schepper van het „Mahnmal” voor de doden van de eerste wereldoorlog, dat opgesteld is in de Dom van

Maagdenburg, was haar tot grote steun bij de keuze van de uiteindelijke gestalte.

Moeder en vader

Tenslotte werkte Käthe vanaf 1924 aan het resultaat van de vorm die voor haar zichtbaar was geworden. Het werd een knielende vader naast een knielende moeder in een doek gehuld, diep voorovergebogen. De nationaal-socialistische „Völkische Beobachter” schreef: „Zo ziet, God dank, een Duitse moeder er niet uit.”

Vader opgericht, beiden met de handen voor de borst, oneindige smart in houding en uitdrukking. Niets is meer overgebleven van de zin van het offer door de oorlogsvrijwilligers gebracht. Hier zien we twee ouder wordende mensen, die aan de oorlog het dierbaarste moesten geven wat ze bezaten, hun kinderen. Zij wisten niet hoe ze zich tegen de stoomwals van de waanzin konden verweren. Er was niets op de wereld, dat als rechtvaardiging kon gelden.

Vladslo

Op het Duitse soldatenkerkhof in Vladslo nabij Diksmuide staan tegen de achtergrond van het Praetbos de beide beelden die Käthe Kollwitz in graniet beitelde. Peters naam zien we op een plaquette met nog namen van 19 andere jonge vrijwilligers. In totaal worden op de enorme dodenakker, door een manshoge beukenhaag omgeven, 25644 namen genoemd zonder een hoogdravende heldenverering, die op dergelijke plaatsen zo irritant werkt.

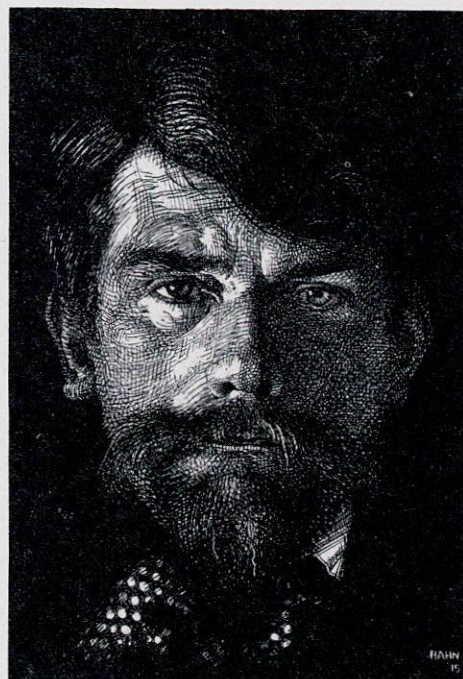
Käthe Kollwitz verbeeldt in Vladslo de in vele landen door zinloze oorlogen van hun levensgeluk beroofde ouders. Hun leed is hier op een Duits soldatenkerkhof, in de met bloed doordrenkte aarde van Vlaanderen, tastbaar geworden. Het is ook een gedenkteken voor een jeugd die leven wilde, maar voor waandenkebeelden de oorlog werd ingedreven. Aan de ingang staat een bakstenen gebouwtje waar bezoekers(sters) hun naam kunnen schrijven in een boek. Op 22 september 1966 schreef daarin een vroegere vijand: „Gott segne Dich, Käthe. Und alle Ihre Kinder. Wir machen weiter, wie Du dasz gewillt hast!”

Jan Kooijman

Tekenen om te ontmaskeren

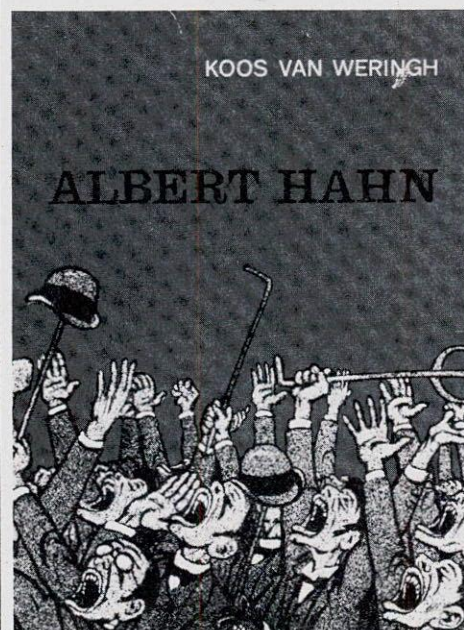
Voor al degenen die al vele jaren op zoek zijn naar het boek van Koos van Weringh over de onvergetelijke Albert Hahn Sr. (1877-1918) heb ik goed nieuws. De vraag er naar is nog altijd zo groot, dat de Uitgeverij De Arbeiderspers in Amsterdam dezer dagen een nieuwe druk, de derde, in de handel brengt. Dat betekent dat er nog altijd grote belangstelling bestaat voor de enorme zeggingskracht van de politieke tekeningen, die Albert Hahn maakte van 1902 tot aan zijn vroege dood in 1918.

Steeds worden in onze tijd bij diverse artikelen door hem getekende platen afgedrukt. Want het werk van Albert Hahn, zoals dat in Van Weringhs boek tot ons komt, is ook in onze tijd nog volop actueel, misschien zelfs aktueller dan ooit. Het is niet alleen een aangrijpende en boeiende weergave van de tijd waarin Hahn leefde; de misstanden die hij hekelde, de vele vragen en problemen, die hij steeds weer opnieuw stelde, bestaan in wezen ook vandaag-de-dag nog. De maatschappelijke ongelijkheid is nog steeds zeer groot. Worden de sociaal zwakken in onze tijd van onevenredige bezuinigingen niet het zwaarst gepakt? Ook nu nog viert het kapitalistische stelsel hoogtij en is door een sinister egoïsme niet bij machte een ieder van arbeid te voorzien. De bedragen die het militarisme over de gehele wereld opslokt, staan een wezenlijke vooruitgang in de weg. Oorlogen met het karakter van tomeloze moorden en algehele zinloze vernietigingen zijn altijd nog aan de orde van de dag.

Albert Hahns wereld van gelijkheid, solidariteit en vrede is nog ver van ons af. Zijn politieke activiteiten waren, dat leert ons het boek van Koos van Weringh, de uitdrukking van diepe menselijke beweging, die de grondslag zou moeten zijn van een socialistische maatschappij. „Albert Hahn, Tekenen om te ontmaskeren” is binnenkort in een gebonden uitgave voor f 49,50 in elke boekhandel verkrijgbaar. Voor deze derde druk heeft Koos van Weringh een uitgebreid nieuw nawoord geschreven.

Jan Kooijman

ook dat ben ik met Robert Long eens: perverser dan welke tekst ook – zijn die dingen van alle dag

Een Tsjechische dichteres

Jana Beranová,

In de nacht van 20 op 21 augustus 1968 vielen Russische troepen, met ondersteuning van eenheden uit andere Warschaupaktlanden, Tsjecho Slowakije binnen. Doel van deze invasie was met geweld een einde te maken aan de „Praagse Lente”, de periode van liberalisering en hervorming onder leiding van Alexander Dubcek.

In augustus 1978, dus tien jaar na de Russische inval, bracht Jana Beranová in eigen beheer een boek uit: „Praag 21 augustus 1968. Abel en Kain waren ook broers”. Krantenverslagen, foto's, gedichten en cartoons vormden de bestanddelen van dit trieste relaas. Waarom stelde Jana Beranová dit boek over de Russische inval in Tsjecho Slowakije destijds samen? „Omdat ik in hart en nieren Tsjechisch ben en ondanks mijn lange verblijf in Nederland, Tsjechisch blijf. En omdat gedaan onrecht niet vergeten mag worden!” schreef ze toen in de korte inleiding.

Het is dan ook zeker geen toeval dat Jana Beranová, vijftien jaar na de inval, op haar eigen wijze, stil wil staan bij deze gebeurtenis. Zij doet dat met het uitbrengen van haar gedichtenbundel „Geen hemel zo hoog”, haar eerste grote bundel (64 blz.)

Jana Beranová woont en werkt al heel lang in Rotterdam. Ze dicht, vertaalt schrijvers als Milan Kundera, acteert en maakt handgedrukte poëziekaarten op een oude degelpers. Haar tekst

als niemand
luistert
naar niemand
vallen er doden
in plaats van
woorden

is heel bekend geworden (als poster uitgegeven door Amnesty International). Ook in de bundel „Geen hemel zo hoog” naast schitterende gedichten weer een aantal tot nadenken stemmende teksten, zoals:

Wie een brug legt
naar een ander
kan altijd heen
en terug

of deze (ook goed genoeg voor een poster):

de vogels zijn dood
leve de vogels
de vissen zijn dood
leve de vissen
de mens is naar de maan

Jana Beranová's bundel bevat gedichten over het milieu (natuur, bomen), Duits-

Vietganistan

De hutten brandden
bijna dagelijks toch werden
sommigen steeds opnieuw bang zoals
het naakte meisje zonder schaam-
haar dat schreeuwde in het kale
landschap vluchtte thans prijkt ze
ongedeerd op de World Press Photo - stop

Onheilsbode

Daar ik
kind noch kraai had
op deze wereld
verbaasde het me
toen ik
de pootjes ontdekte
van de laatste

Een Hitler

Toen hij
uit alle macht
nog meer macht
wilde vergaren
schreeuwde hij
zichzelf
weg

Plicht

Soldaat
die niet valt
faalt

land, politieke gevangenen, relaties, de dood (van haar ouders). Een van de gedichten, met als thema de dood, eindigt zo fraai en puntig, dat er een hele wereld achter schuilt gaat:

Toen mijn moeder stierf
verloor mijn vader zijn armen.

Wie nu denkt dat somberheid troef is in deze bundel vergist zich. „Je kunt je wortels niet verloothenen” zegt Jana Beranová op de achterflap van haar bundel en dat blijkt ook overduidelijk uit haar gedichten. Alom bekend is dat Tsjechische kunstenaars meesters zijn in het hanteren van de humor en de tragiek. Jana Beranová zet deze traditie in „Geen hemel zo hoog” uitstekend voort. Haar gedichten zijn afwisselend aangrijpend en humoristisch.

De liefhebber zal haar gedichten lezen en herlezen! We nemen er hier nog enkele voor u op.

Wim Heij

„Geen hemel zo hoog” door Jana Beranová
verscheen bij Agathon te Weesp. Prijs f 19,50.

ABONNEER JE OP EGO

Een soldaat die z'n EGO voor 't laatst had.
En heel stil in een hoek naast z'n maat zat.
Kreeg opeens 't idee.
Ik word abonnee,
Waarna hij plotseling weer praat had.

Wie zich abonneert, krijgt enkele recente jaarboekjes als welkomstgeschenk. Stort f 12,- op postgiro 480414 van Hoofdraadsman Hum. GV te Zeist, onder vermelding van „nieuwe abonnee”.

EGO OOK NA JE DIENSTTIJD

De leerbaarheid van techniek

Jesper Olsen

De meest opvallende Nederlandse voetballers van het moment zijn Denen. En de meest opvallende Deen is Jesper Olsen. Dit kleine fenomeen van Ajax is groot in zijn balvaardigheid en in zekere zin stéékt dat. Want hoewel een buitengewoon aardige jongen met groot aanpassingsvermogen, wordt Olsen in zijn technische hogeschoolspel afgunstig bekeken door het Neerlands trainerscorps. Waar haalt die man een talent vandaan, dat in Holland niet meer blijkt te vinden? Waar heeft die man een techniek geleerd, die in geen honderd Zeister cursussen bij te brengen bleek? Olsen zelf noemt twee factoren. Op de eerste plaats: het is pure aanleg en niet aan te leren. De vraagtekens, die daarbij geplaatst kunnen worden, laten we nog even rusten. De tweede factor: in Denemarken worden jonge voetballertjes niet opgescheept met allerlei tactische rimram, strakke concepten en scherp afgebakende taakverdelingen. „Ze kunnen naar hartelust pingelen en zo heb ik het ook geleerd”.

De Nederlandse situatie

Het is kortom de situatie zoals Nederland die tot 25 jaar geleden kende. Voetballen leerde je met een tennisballetje. Het ging erom een put in de stoeprand te raken of als de ouders een voortuintje rijk waren, diende de ruimte tussen de staanders van een hekje als doel. Ruiten sneuvelden bij tientallen, boze buurmannen pakten de balletjes af, maar de jongens hadden techniek, als ze oud genoeg waren voor de voetbalvereniging. En een enkeling heette Cruyff of Van Hanegem.

Met het overvol raken van de straten veranderde ook langzaam het karakter van het voetbal, zoals dat in de hoogste regionen werd gespeeld. Die laatste ontwikkeling was nog natuurlijker dan de eerste. De evolutie van het spel stond natuurlijk niet stil bij de erkenning, dat de ene voetballer beter kon verdedigen dan aanvallen of dat de andere qua type en karakter een duidelijke spits was.

De trainers kwamen tot de ontdekking, dat de verschillende types wat van elkaar dienden over te nemen, wilde een team aan kracht winnen en tenslotte resulteerde die ontdekking onder meer in het „taalvoetbal” van Rinus Michels. Hij huldigde de opvatting dat een voetbalploeg een coherent geheel van veelzijdige schakels moet zijn. Soms werd de uitdrukking „als een harmonica” daarvoor gebruikt.

Zoals ex-bondscoach Zwartkruis nog onlangs opmerkte: het Nederlands team was bij het wereldkampioenschap voetbal van 1974 dé of één van de hardst spelende ploegen ter wereld. Niemand viel daarover, omdat de kwaliteit voorop stond. Een uitloper van die ontwikkeling was het WK 1978, maar allengs werd duidelijk, dat het tactisch concept gerespecteerd bleef zonder dat de technische vaardigheid aanwezig bleef om het speltype tot een blijvend succes te maken. En vooral de hardheid bleef over.

Pure aanleg?

Daarmee komen we terug bij Olsen's eer-

Olsen (rechts) van AJAX in duel met Owendijk van HOV

ste opmerking: „Het is pure aanleg.” Veel voetballers vertolken die mening: wat je niet hebt, kun je niet leren en wat je poogt te veranderen aan het karakter van een voetballer, werkt averechts. Een nogal statische opvatting. Het zou bij individuele sporten betekenen, dat Hilbert van der Duim, Annemarie Verstappen of Rob Druppers moeten berusten in het feit, dat ze nooit meer vooruit zullen gaan. Hoewel de situatie natuurlijk niet helemaal vergelijkbaar is.

Natuurlijk is op de eerste plaats belangrijk, dat in de jeugd het accent weer naar de individuele techniek verlegd wordt. Om Wiel Cörver met zijn voetbalinternaten kan gelachen worden, of gehuild, maar hij huldigt daarnaast zulke voor de hand liggende leer-opvattingen, dat je je afvraagt, waarom iedereen plotseling met hem wegloupt. Zijn de Nederlandse trainers afgelopen decennia inderdaad alleen maar bezig geweest met het in elkaar schuiven van tactische concepten en het

geven van tegennatuurlijke adviezen? Het lijkt erop. Zeker, Rijvers wilde graag naar het Braziliaanse speltype toe, maar dat kan niet van boven opgelegd, doch moet van onderen gestimuleerd worden.

Toch valt van boven meer bij te brengen dan de Nederlandse trainers lijken te veronderstellen. Bij voetbal is, om een simpel voorbeeld te noemen, de startsnelheid op de eerste meters tamelijk belangrijk. Vooral bij mensen, die al een zodanige techniek bezitten, dat ze een tegenstander kunnen passeren. Cruyff was en is het grote voorbeeld van de voetballer, die juist door zijn startsnelheid een extra dimensie aan zijn passeertechniek toevoegde. En op dezelfde wijze wordt voetbal fraaier als de looptechniek verfraaid wordt, c.q. effectiever gemaakt, of het coördinatievermogen verbeterd. Allemaal trainingsfacetten, waarover in andere sporten bijzonder veel bekend is, maar die in de voetballerij eigenlijk verwaarloosd worden.

Voetbal een geestelijke bezigheid?

Het lijkt wat al te gemakkelijk de woorden van Jesper Olsen zonder tegenspraak te laten. Het opvallende in zijn betogen is bovendien, dat hij zich nog niet rijp acht om bijvoorbeeld op goede Italiaanse of Spaanse aanbiedingen in te gaan, mede omdat hij nog moet ... leren. Misschien bedoelt hij balgevoel als de eigenschap, die niet voor verbetering vatbaar is. Ook dat wordt in de voetballerij vaak gedacht: dat heb je of niet. Maar als bijna elke voorwaarde voor een sportieve prestatie te verbeteren valt door training, die voorafgegaan is door wetenschappelijk en praktisch onderzoek, waarom dan balgevoel niet. Vast staat slechts, dat inderdaad een kind veel gevoeliger is voor dergelijke leerprocessen en vooral sneller verandert. In dat opzicht zou je haast zeggen, dat voetbal een bezigheid van de geest is.

Hans van Wissen

boeken bladen brochures

Gandhi-boeken

Aan de ruim drie uur durende film over het leven van Gandhi heeft regisseur Richard Attenborough twintig jaar gewerkt. En niet zonder succes, want de film kreeg acht Oscars.

Uit de geweldige hoeveelheid materiaal die Attenborough voor zijn film heeft gebruikt heeft hij nu ook een fotobiografie samengesteld. Een kloek boek met zo'n 150 historische foto's van Gandhi. Foto's die voor een deel nog niet eerder in het Westen zijn verschenen. Gerald Gold, een redakteur van de New York Times, schreef een zeer toegankelijke tekst. Attenborough zelf schreef een nawoord, waarin hij laat zien hoe nauwkeurig hij, aan de hand van het fotomateriaal, bij het maken van zijn film heeft gewerkt. Voor hen die de film hebben gezien is deze „Gandhi Fotobiografie” een erg aardige herinnering.

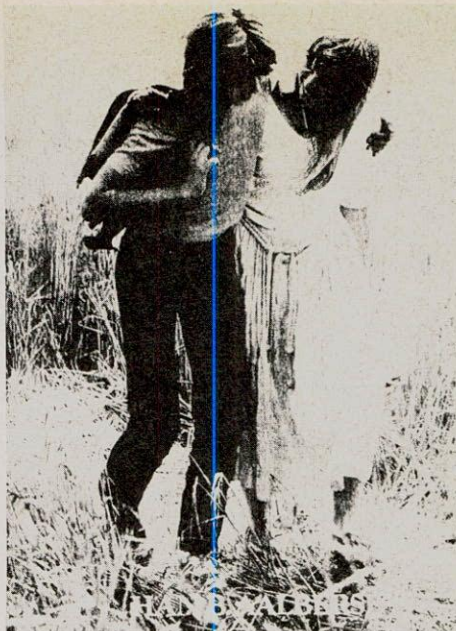
Attenborough stelde ook nog een bundel met uitspraken van Mahatma samen: „Woorden van Gandhi”. De bundel is verdeeld in vijf thema's: dagelijks leven, samenwerking, geweldloosheid, geloof en vrede.

„Woorden van Gandhi” en „Gandhi Fotobiografie” werden uitgegeven door Siderius en Siderius, Den Haag. Prijzen resp. f 14,50 en f 24,50.

Bob en Daphne

Zelden hebben boeken zoveel stof doen opwaaien als de boeken over Bob en Daphne van de schrijver Han B. Aalberse. Nog tot in de eerste helft van de zestiger jaren kreeg de auteur (ps. voor J. van Keulen) de ene vervolging na de andere aan de broek vanwege „het overschrijden van de grenzen der welvoeglijkheid” of „het aanstoot geven aan de eerbaarheid”, zoals dat zo mooi werd (en wordt) genoemd. Of de boeken nu al of niet aanstootelijk voor de eerbaarheid waren bleef ook voor de rechters destijds, een moeilijk te beantwoorden vraag. Wel gingen de boeken als warme broodjes over de toonbank.

Onlangs verschenen de twintigste druk

van het eerste boek uit deze geruchtmakende serie tw. „Bob en Daphne, een pril-le liefde.” Als men ziet wat er allemaal nadien zonder vervolgingen op de markt kon verschijnen, dan is het nauwelijks voor te stellen dat over dit boek zoveel deining is geweest. In een eerlijk maar verward en slecht geschreven verhaal, beschrijft Aalberse de ontluikende liefde tussen een jong meisje en een iets oudere jongen. Dat is al. In 1983 zullen, m.u.v. misschien enkele groeperingen, weinig mensen wakker liggen van zo'n verhaal. „Bob en Daphne, een prille liefde” werd uitgegeven door Omega Boek te Amsterdam. Prijs f 22,50.

Zuid-Afrika

Een olie-embargo vergt een mate van Westelijke samenwerking die op het ogenblik niet te bereiken valt. Het politieke effect van economische sancties in Zuid-Afrika zelf is bovendien hoogst onzeker. Vandaar dat economische sancties niet beschouwd kunnen worden als een vorm van effectieve Westelijke druk op Pretoria.

Tot deze weinig opzienbarende konklusie komt drs. J. W. v. d. Meulen in de Clingendael-notitie „Westelijke druk en het apartheidsregime.” De notitie begint met een analyse van Botha's hervormingsstrategie (niet direkt een blijk van liberalisme). Vervolgens een analyse van Zuid-Afrika's machtsontplooiing buiten zijn grenzen (lokt eerder Russische en Cubaanse bemoeienis uit dan dat het deze afstoot). In het laatste gedeelte worden de Westelijke banden met Zuid-Afrika en de Westelijke bemoeienis met de regio nader

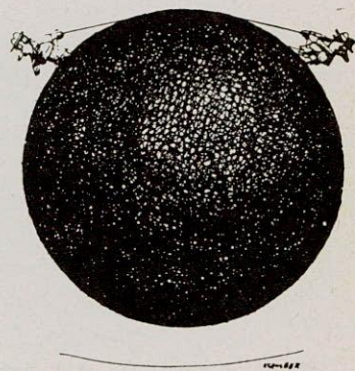
behandeld.

„Westelijke druk en het apartheidsregime is een uitgave van het Netherlands Institute of International Relations, Clingendael 7, Den Haag. Prijs f 5,- (ekskl. porto).

Ontwapening

„Ontwapening met hindernissen, een Amerikaanse visie” bevat de gedachten-gang van de Amerikaanse Quaker Edward Snijder, gevolgd door een reactie op deze ideeën van de ethikus dr. J. de Graaf. Het is zonder meer een goede gedachte geweest van 't Kan Anders om deze door Snijder in 1981 in Stockholm gehouden inleiding alsnog in vertaling uit te brengen. Snijder geeft nl. naast een heldere analyse van het be/ontwapeningsprobleem ook een duidelijk overzicht van de visies die op dit terrein de openbare mening in de VS beïnvloeden.

In zijn reactie gaat de Graaf vooral in op enkele verschillen tussen opvattingen in Europa en de VS (o.a. de ervaring van oorlog op eigen grondgebied).

„Ontwapening met hindernissen” is verkrijgbaar door f 4,50 over te maken op giro 3772349 van 't Kan Anders, Delft o.v.v. de titel van de brochure.

Nieuw tijdschrift

In een tijd van bezuinigingen en teruglopende economie een nieuw tijdschrift uitbrengen zou op minstens twee dingen kunnen duiden: toch nog een gaatje in de markt gevonden of gewoon onbezonnenheid. Volgens de redactie van het nieuwe Anti-Militaristisch Tijdschrift (AMT) is het het eerste: „de ongekende opmars van de vredesbeweging heeft de anti-militaristische thema's in steeds bredere kring weer aktueel gemaakt.” Daarnaast meent men een opleving te kunnen bespeuren in de solidariteitsbeweging met de bevrijdingsstrijd in de Derde Wereld. Tenslotte „worden steeds meer aktievoerders in eigen land gekonfronteerd met het militaristische geweld van politie, marechaussee en soms zelfs het leger.”

Op deze drie „doelgroepen” richt de redactie van dit nieuwe tijdschrift met in de eerste twee nummers artikelen over: militaire interventie, de marechaussee, de derde wereldoorlog, het IKV, de kruisraketten en sexismen in de krijgsmacht. Het „Anti-Militaristisch Tijdschrift” verschijnt vier keer per jaar en is te bestellen bij Uitgeverij Macula, Nieuwstraat 26, 2771 XC Boskoop. Prijs losse nummers f 7,50; jaarabonnement f 25,-.

Mededeling aan de lezers

De laatste EGO van 1983 in december a.s. zal geen gewoon nummer zijn (al is EGO natuurlijk nooit gewoon). In plaats van het decembernummer én het gebruikelijke „jaarboekje” van de dienst humanistisch geestelijke verzorging wordt nummer 12 een **dubbeldikke EGO-special** (48 blz.) over MENSEN IN DE KRIJGSMACHT.

Kijk er naar uit en zorg dat je 'm niet mist!

Para-militaire organisaties

„Zonodig met behulp van wapens” is een boeiend boek over een groot aantal zogenaamd weerbaarheidsorganisaties die ons land in deze eeuw heeft gekend. De schrijver, de politikoloog Paul Krijnen, heeft de geschiedenis van al deze organisaties uitgezocht en vergelijkingen gemaakt. Al deze orde-en gezagbewegingen hebben onder tal van namen geopereerd: Bijzondere Vrijwillige Landstorm, Ordedienst, Nationale Wacht, Burgerwacht, Landsknechten, Veteranen Legioen Nederland, Oud Strijders Legioen, Werkgroep voor Gezag en Vrijheid, om de meest bekende maar eens te noemen. Kenmerkend voor dergelijke organisaties is dat ze opkomen in perioden van politieke en/of economische crisis. Als reactie op echt of vermeend links „gevaar”. Een uitstekend boek.

„Zonodig met behulp van wapens. Geschiedenis van rechtse paramilitaire organisaties in Nederland” door Paul Krijnen werd uitgegeven door SUA, Amsterdam. Prijs f 17,90.

Suriname

Het boek „De december-moorden in Suriname” is gebaseerd op gesprekken die de anonieme schrijver met garnizoenskommandant Roy Horb heeft gevoerd in de periode na de executies op 8 december 1982 (van 14 Surinamers en 1 Nederlander) en voor de dood van Horb op 3 februari 1983.

Uit deze gesprekken, waarvan de auteur een dagboek zegt te hebben bijgehouden, blijkt dat legerleider Bouterse persoonlijk vakbondsleider Cyrill Daal (na hem

eerst te hebben ontmand) en ex-luitenant Rambocus heeft doodgeschoten.

De auteur zegt in het voorwoord van het boek dat hij uit lijfsbehoud anoniem moet blijven omdat zijn rol in het huidige Suriname nog niet is uitgespeeld. Dat klinkt allemaal nogal vaag. De enige geraadpleegde bron, oud-premier Chin A Sen, die voor de juistheid van het boek wil instaan, staat nu niet direkt onafhankelijk t.o.v. het huidige bewind in Suriname. De tijd zal leren of het boek de waarheid bevat of niet.

„De december-moorden in Suriname. Verslag van een ooggetuige”. werd uitgegeven bij Het Wereldvenster te Bussum. Prijs f 9,50.

Bewapeningswedloop

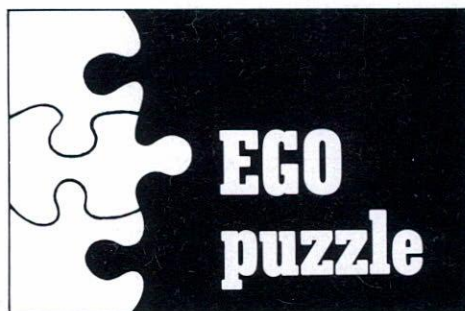
De Amerikaanse oud-diplomaat en historicus George F. Kennan is een van de eerste en belangrijkste critici van de internationale bewapeningswedloop. Als voormalig ambassadeur voor de V.S. in de Sovjet Unie en Joegoslavië, als adviseur

van de presidenten Roosevelt, Truman en Kennedy, geldt hij als expert op het gebied van de Amerikaans-Russische betrekkingen.

In zijn nieuwste boek „De nucleaire hersenschim” houdt Kennan een pleidooi voor het beëindigen van de nucleaire wapenwedloop.

Het boek bevat een verzameling artikelen, redevoeringen en voordrachten vooral uit de periode 1976-1982. Kennan geeft een heldere analyse van de doelstellingen die de Sovjet Unie sedert 1917 nastreefde en de antwoorden die het Westen, de V.S. voorop, daarop formuleerde. Uitvoerig gaat hij in op de politieke beeldvorming in de kernmogendheden V.S. en Sovjet Unie, waarbij hij afrekenet met de mythe van de Sovjet-beer die op de wereldheer-

Visitekaartjes 2

Van de puzzle in het augustus/septembernummer – de 3 gezochte woorden waren: olifant, offeren en knoeien – kwamen te weinig goede inzendingen binnen voor een prijsloting. In het oktobernummer namen we een viertal visitekaartjes op en we doen dit hieronder opnieuw, met de belofte dat bij een gezamenlijk aantal inzendingen van boven de 25 we in het januarinummer '84 weer drie winnaars van boeken- of platenbonnen (f 25, f 15 en f 10) bekend maken.

Lus door in onderstaande visitekaartjes alle letters van naam en plaats in een andere volgorde te zetten zijn de vier gevraagde beroepen te vinden.

P. Roor Laak
R. R. Kwan Beek
E. K. Hubo Rode
T. Lujos Iran

N.B. Het eerste kaartje (van P. Roor) is hetzelfde als de laatste in het oktobernummer, waar door een drukfout P. Rooi was gezet. Onze excuses daarvoor. Stuur de oplossing **vóór 8 december a.s.** naar: EGO-redactie, Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. Vergeet niet voorkeur voor boeken- of platenbon te vermelden. Succes!

schappij uit is.

Volgens Kennan is er alleen uitzicht op vrede als er sprake is van tweezijdige ontwapening en een atoomvrije zone in Europa. Een belangwekkend boek!

„De nucleaire hersenschim” door George F. Kennan werd uitgegeven bij L. J. Veen te Utrecht. Prijs f 24,50.

Wim Heij

IN GEVAL VAN NOOD
TREKKEN DE MENSEN
GEWOON EEN
NUMMERTJE !

ATOOMSCHUILKELDER
587 STAANPLAATSEN

